

Laura Stensblom

Maitotilallisten jaksaminen Etelä-Pohjanmaan alueella

Työuupumus ja henkinen hyvinvointi

Opinnäytetyö

Kevät 2014

Elintarvike ja maatalous, Ilmajoki

Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Elintarvike ja maatalous, Ilmajoki

Koulutusohjelma: Maaseutuelinkeinojen ko

Suuntautumisvaihtoehto: Tuotantoeläinten terveys

Tekijä: Laura Stensblom

Työn nimi: Maitotilallisten jaksaminen Etelä-pohjanmaan alueella

Ohjaaja: Eliisa Kallio

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 46

Liitteiden lukumäärä:1

Tämä opinnäytetyö käsittelee maitotilallisten työssä jaksamista sekä henkistä hyvinvointia. Opinnäytetyö perustuu vuonna 2012 tehtyyn laajan kyselytutkimukseen, jonka toteuttivat MELA sekä Seinäjoen ammattikorkeakoulu. ”Maatalousyrittäjän jaksaminen ja pidempään työssä jatkaminen”- hankkeessa mukana olleet sosiaali- ja terveysalan AMK – opiskelijat ovat tehneet ja toteuttaneet kyselyn Etelä-Pohjanmaan alueen maatalousyrittäjille.

Opinnäytetyössä selvitetään erityisesti Etelä-Pohjanmaan alueen maidontuottajien jaksamista henkisen hyvinvoinnin osalta. Raportissa kartoitetaan kyselytutkimukseen pohjautuen maidontuotantoon suuntautuneiden maatalousyrittäjien henkistä jaksamista sekä työuupumuksen yleisyyttä. Opinnäytetyössä pyritään tunnistamaan työuupumukseen vaikuttavia tekijöitä. Työssä esitetään tuloksia edellisiin samankaltaisiin tutkimuksiin pohjautuen ja verrataan tuloksia keskenään.

Edellisten tutkimusten mukaan yli puolet maitotilallisista kärsii työuupumuksesta. Tutkimuksissa on havaittu, että maidontuottajat ovat tilastollisesti merkittävästi uupuneempia kuin Suomen muu työssäkäyvä väestö.

Useissa suomalaisissa tutkimuksissa, joissa on verrattu palkansaajien, maatalousyrittäjien ja muiden yrittäjien työkykyä, tulokset ovat olleet samat: maatalousyrittäjien työkyky on alhaisimmalla tasolla kahteen muuhun ryhmään verrattuna.

Avainsanat: maidontuotantotilat, työssä jaksaminen, henkinen hyvinvointi, työuupumus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Food and Agriculture

Degree programme: bachelor of Agriculture and Rural Enterprises

Specialisation: Healthcare of farm animals

Author/s: Laura Stensblom

Title of thesis: South Ostrobothnias Dairy farmers' management of their Workload

Supervisor(s): Eliisa Kallio

Year:2014

Number of pages:57

Number of appendices:1

This thesis is about the working and mental welfare of dairy farmers. The thesis is based on a survey made by a project called "Dairy farmers coping with workload and continuing longer in work life". The project was carried out by MELA and Seinäjoki University of Applied Sciences.

In this thesis I examine South Ostrobothnia's dairy farmers' mental well-being and the management of their workload. The purpose of this thesis was to find out how common burnout is among farmers specialized in milk production and also to try to recognise the causes of burnout and mental pressure. There have been many surveys made before about the this topic and the main results of those surveys are introduced in this thesis and also compared to the result of this particular survey.

According to previous surveys, more than half of dairy farmers suffer from burnout. It has been established, that dairy farmers are statistically significantly more exhausted than wage earners or entrepreneur in other business.

Multiple Finnish studies have shown that a dairy farmer's capacity to work is much lower than the work capacity of wage earners or other business entrepreneurs.

Keywords: Dairy farmer, mental welfare, coping with workload, burnout

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO	6
1. JOHDANTO	7
1.1. ”Maatalousyrittäjien jaksaminen ja pidempään työssä jatkaminen” - hanke	7
1.2. Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	8
2. SUOMALAISEN MAATALOUDEN YLEISPIIRTEET	9
2.1. Maatalouden kehitys EU:n aikana.....	10
2.2. Maatalouden kannattavuus	11
2.3. Maidontuotanto	12
2.3.1. Lypsykarjatalous Etelä-Pohjanmaalla	13
2.3.2. Maidontuotantotilojen kannattavuuden kehitys	14
2.4. Euroopan yhteinen maatalouspolitiikka.....	16
3. MAATALOUSYRITTÄJÄN TYÖSSÄ JAKSAMINEN.....	19
3.1. Aiemmat tutkimukset ja tulokset.....	21
3.1.1. Henkinen hyvinvointi	22
3.1.2. Työkyky.....	23
3.1.3. Stressi.....	24
3.1.4. Työuupumus	25
3.1.5. Tyytyväisyys työhön ja elämään	26
3.2. Maataloustyölle ominaisia henkiseen hyvinvointiin ja työuupumukseen vaikuttavia tekijöitä	27
3.2.1. Euroopan Unioni	28
3.2.2. Työn fyysisyys ja liikuntaharrastukset	29
3.2.3. Riskien tunnistus.....	30
3.2.4. Työn sitovuus.....	30
3.2.5. Perheen tuki, avun saaminen, naapurisuhteet.....	31
3.2.6. Arvostus ja yleinen ilmapiiri maatalousyrittäjää kohtaan	32
3.2.7. Tilakoko ja työmäärä.....	33

3.2.8. Taloudellinen tilanne	33
3.2.9. Vaikeasti ennustettavat ja hallittavat asiat.....	33
4. TUTKIMUSMENETELMÄT JA -AINEISTO.....	35
5. TUTKIMUSTULOKSET	37
5.1. Maidontuottajien ajatuksia työstään ja tulevaisuudestaan Etelä- Pohjanmaalla	37
5.2. Maitotilallisten hyvinvointi Etelä-Pohjanmaalla.....	39
5.2.1. Fyysinen vointi ja työkyvyn arviointi.....	39
5.2.2. Henkinen hyvinvointi	40
5.2.3. Selviytymiskeinot	41
5.2.4. Tavoitteet, kehittyminen ja tulevaisuus	42
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	43
LÄHTEET	45
LIITTEET	49

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Maatalousyrittäjien keski-ikä tuotantosunnittain vuonna 2011. ...	11
Taulukko 2. Kannattavuuskerroin ja työtuntiansio lypsykarjataloilla vuosina 2001–2011.....	15

1. JOHDANTO

Opinnäytetyö sai alkunsa keväällä 2012 meneillä olleesta hankkeesta, joka koski maatalousyrittäjien jaksamista sekä työuran pidempään jatkamista. Hankkeessa oli jo tuolloin toteutettu mittava kysely Etelä-Pohjanmaan alueen maatalousyrittäjille. Opinnäytetyö perustuu hankkeen puitteissa tehtyyn kyselytutkimukseen.

Tämä opinnäytetyö selvittää erityisesti Etelä-Pohjanmaan alueen maidontuottajien jaksamista henkisen hyvinvoinnin ja jaksamisen osalta. Raportissa kartoitetaan kyselytutkimukseen pohjautuen maidontuotantoon suuntautuneiden maatalousyrittäjien henkistä hyvinvointia sekä työuupumuksesta kertovia oireita. Lisäksi työssä pyritään tunnistamaan työuupumukseen vaikuttavia tekijöitä.

1.1. ”Maatalousyrittäjien jaksaminen ja pidempään työssä jatkaminen” -hanke

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen eli MELAn ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun toteuttamassa ”Maatalousyrittäjien jaksaminen ja pidempään työssä jatkaminen” -hankkeessa olivat SeAmk:sta mukana maa- ja metsätalouden yksikkö, Ilmajoki sekä Sosiaali- ja terveysala. Kehittämishankkeen kohderyhmänä olivat Etelä-Pohjanmaan alueen maaseutuyrittäjät. Kysely toteutettiin sähköpostikyselynä. Kysely tehtiin syksyllä 2011 ja analysointi ja kehittämiskohteiden selvittäminen keväällä ja syksyllä 2012. Hankkeen yhteistyötahoja olivat kuntien maaseutuelinkeinotoimet, maaseutualan ja terveysalan opiskelijat ja toimijat sekä maaseutuyrittäjät.

Hankkeen tavoitteena oli pyrkiä edistämään maatalousyrittäjien työkykyä ja työhyvinvointia, jotta maatalousyrittäjät jaksaisivat ja jatkaisivat pidempään työssä. Hankkeen tavoitteena oli edellisten lisäksi kartoittaa ammatillisen osaamisen kehittämisen tarpeita sekä suunnitella ja toteuttaa kehittämistoimenpiteitä. Hankkeen konkreettisiin tehtäviin kuului kehittämiskohteiden nimeämisen ja kehittämissuunnitelman lisäksi tunnistaa käytössä olevia toimintatapoja sekä tunnistaa työkykyyn ja työhyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä.

1.2. Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyö on rajattu selvittämään maitotilallisten työuupumusta, koska olen itse kiinnostunut maidontuotannosta ja olen opinnoissani suuntautunut kotieläintuotantoon. Työtehtävänäni lomituspalveluluissa ovat myös olleet lähinnä maidontuotantotiloilla.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää eteläpohjalaisten maidontuotantoon suuntautuneiden maatalousyrittäjien jaksamista, työkykyä, työuupumusta sekä tunnistaa työuupumuksen aiheuttajia. Työn tarkoituksena on koota yhteenveto maitotilallisten jaksamisesta sekä työuupumuksen yleisyydestä tänä päivänä. Työssä tarkastellaan myös jaksamista verrattuna aiempiin tutkimustuloksiin.

Työn tavoitteet ovat:

- selvittää kyselytutkimuksen pohjalta, miten maitotilalliset jaksavat
- selvittää, kuinka yleistä työuupuminen on
- kartoittaa työuupumista aiheuttavia tekijöitä

2. SUOMALAISEN MAATALOUDEN YLEISPIIRTEET

Suomaisella maataloudella on monia erityispiirteitä verrattuna muiden EU:n maiden maatalouteen. Suomi on pohjoisin Euroopan maista, jossa harjoitetaan laaja-alaista maataloutta ja kasvinviljelyä. Maamme pohjoinen sijainti luo maataloudelle varsin erilaiset olosuhteet verrattuna kilpailijamaihin, ja sijainti yhdessä muiden suomalaisen maatalouden ominaispiirteiden kanssa nostavat kotimaisten maataloustuotteiden tuotantokustannukset korkeiksi. (Peltonen-Sainio, Rajala & Seppälä 2005, 13.)

Suomessa on käytössä olevaa maatalousmaata noin 2,3 miljoonaa hehtaaria, joka on 7,5 % maapinta-alasta. Maatalousmaan osuus pinta-alasta on Suomessa pieni, kun verrataan EU:n keskiarvoon, joka on 46,7 %. (Niemi & Ahlstedt 2011, 20.)

Suomessa tilakoko on tärkeimpiä kilpailijamaita pienempi, esimerkiksi keskilehmäluku maidontuotantotiloilla kipusi yli 30 lehmän vasta syksyllä 2012. Vastaava luku vuodelta 2011 esimerkiksi Ruotsissa on yli 50, Virossa noin 80 ja Tanskassa yli 120. Vuonna 2011 Suomen maatilojen keskimääräinen peltopinta-ala oli 37,4 hehtaaria, kasvua edellisestä vuodesta oli 0,7 hehtaaria (Matilda 2013 a). Pelto määrän kasvusta huolimatta peltolohkojen pieni koko rajoittaa tehokasta tuotantoa, kuten suurten koneiden hyödyntämistä tiloilla. Vuonna 2011 peruslohkojen keskimääräinen koko oli 2,43 hehtaaria, eikä lohkojen keskikoko ole kasvanut tilakohtaisen peltopinta-alan mukana. Viljellyn pellon kokonaisala ei ole myöskään juuri muuttunut. (Lehtonen 2012; Peltonen-Sainio ym. 2005, 13;.Niemi & Ahlstedt 2012, 15.)

Suomessa maatalous perustuu hyvin suurelta osin perheviljelmiin. Vuonna 2011 tukia saaneista tiloista yli 88 % oli yksityishenkilöiden omistamia. Perikunnat, perheyhtiöt sekä –yhtymät omistivat noin 10 % tiloista ja osuuskunnat ja osakeyhtiöt vain yhden prosentin kaikista tiloista. Muiden yhtiömuotojen sekä valtion, koulujen, kuntien ja seurakuntien omistamien tilojen määrä oli vuonna 2011 noin 0,23 prosenttia. (Niemi & Ahlstedt 2012, 15.)

Viljelijöiden keski-ikä nousi vuonna 2011 lähes 51 ikävuoteen. Keskimääräistä nuoremmat viljelijät olivat sikatiloilla sekä peltoalaltaan suurilla tiloilla. Naisia viljeli-

jöistä oli 11 prosenttia. Maidontuottajien keski-ikä vuonna 2011 oli 48,7 vuotta, joka on viljelijöiden keski-ikään verrattuna reilut kaksi vuotta vähemmän. Naisia maidontuottajista oli 9,3 % ja heidän keski-ikänsä oli miehiin verrattuna puoli vuotta korkeampi. Taulukossa 1 on esitelty tuotantosuunnittain yrittäjien keski-ikä. (Maatilda 2013 a; Tike 2011, Maatilojen rakenne.)

Taulukko 1. Maatalousyrittäjien keski-ikä tuotantosuunnittain vuonna 2011.

Tuotantosuunta	Miehet	Keski-ikä	Naiset	Keski-ikä	Yhteensä	Keski-ikä
Lypsykarjatalous	8 583	48,6	801	49,1	9 384	48,7
Muu nautakarjatalous	3 063	48,9	359	47,5	3 422	48,7
Sikatalous	1 570	48,0	94	44,4	1 664	47,8
Siipikarjatalous	484	49,2	55	47,6	539	49,0
Lammas- ja vuohitalous	416	51,4	262	49,2	678	50,6
Hevostalous	1 023	53,4	783	43,6	1 806	49,2
Viljanviljely	21 941	51,8	1 964	50,7	23 905	51,7
Erikoiskasvituotanto	2 929	50,9	213	49,0	3 142	50,8
Puutarhakasvien viljely ¹⁾	1 294	52,5	263	50,9	1 557	52,2
Muu kasvituotanto	6 585	52,8	1 132	51,6	7 717	52,7
Muu tuotanto	448	55,7	87	54,5	535	55,5
Yhteensä	48 336	51,1	6 013	49,4	54 349	50,9

¹⁾ Puutarhakasvien viljely avomaalla ja kasvihuoneissa

Lähde: SVT: Tike, Maatilojen rakenne

2.1. Maatalouden kehitys EU:n aikana

Vuosina 1995–2010 maatilojen määrä on vähentynyt reilun kolmanneksen ja samalla tilakohtainen keskimääräinen peltoala on kasvanut yli puolella. Tällaista yhden työalan muutoskehitystä voidaan pitää ainutlaatuisena paitsi kansallisesti myös Euroopan laajuisesti verraten. (Kallioniemi ym. 2012, 2.)

Maataloudessa tapahtunutta ja edelleen tapahtuvaa rakennemuutosta kuvaa erikokoisten tilojen suhteellisissa osuuksissa näkyvä muutos: kuudessatoista vuodessa alle 20 hehtaarin tilojen osuus on vähentynyt 56 %:sta 42 %:iin ja yli 50 hehtaarin tilojen osuus on vastaavasti samassa ajassa yli kolminkertaistunut 7 %:sta 23 %:iin. Tilarakenne painottuu muutoksesta huolimatta suhteellisen pie-

niin tiloihin, sillä suuret, yli 100 hehtaarin tilat edustavat vain reilua 6 % tiloista. (Niemi & Ahlstedt 2012, 15.)

Suomen maatalouden tuotantorakenne tilamäärään suhteutettuna on muuttunut rajusti EU-jäsenyyden myötä. Suurin muutos tuotantorakenteessa on kotieläintilojen huomattava väheneminen sekä kasvinviljelytilojen osuuden kasvaminen kokonaistilamäärässä. Vuonna 1995 kotieläintiloja oli kaikista tukea hakeneista tiloista 52 % ja kasvinviljelytiloja 39 %. Vuonna 2011 kotieläintiloja oli kaikista tukea hakeneista tiloista 28 % ja kasvinviljelytilojen vastaava luku oli 67 %. (Niemi & Ahlstedt 2012, 16.)

Suomessa oli vuonna 2011 61 584 maatilaa. Maatilojen määrä on vähentynyt vuoden 2010 määrästä 1200 kappaaleella eli noin 2 %:n vuosivauhtia. Tukea hakeneita vähintään yhden peltohehtaarin suuruisia tiloja oli 61 153 kappaletta vuonna 2011. EU-jäsenyysaikana, vuodesta 1995 vuoteen 2011, absoluuttinen tukia hakenut tilamäärä on vähentynyt 95 562 tilasta 61 153 tilaan. EU-jäsenyysaikana tilamäärä on täten pienentynyt 36 prosentilla, ja vuosittain tilajoukko on pienentynyt keskimäärin 2,8 prosentilla. (Matilda 2013 a; Niemi & Ahlstedt 2012, 14.)

2.2. Maatalouden kannattavuus

Kannattava toiminta on oleellinen osa liiketoimintaa. Kannattavuudella tarkoitetaan liiketoiminnan tai yrityksen taloudellista tuottavuutta. Yleisesti kannattavuutta tarkastellessa verrataan yrityksen tuottojen ja kulujen suhdetta. (E-economic 2014.)

Maatalouden kannattavuutta voidaan mitata sekä verrata eri tuotantosuintien välillä kannattavuuskertoimen avulla. Kannattavuuskerroin lasketaan jakamalla maataloustulo oman työn palkkavaatimuksella ja pääoman korkovaatimuksen summalla. Maataloutta voidaan pitää kannattavana, kun kerroin on vähintään yksi (1,0). (Risänen 2006, 10.)

Ennen Euroopan unioniin liittymistä kannattavuuskirjanpitoiltojen keskimääräinen kannattavuuskerroin vuonna 1992 oli 0,82. Paras kannattavuuskerroin oli sikatiloilla, 1,05 ja heikoin nautatiloilla, 0,78. Maatalouteen yleistettävissä oleva kaikkia maataloita koskeva painotettu kannattavuuskerroin oli 0,67 vuonna 1992. Vuosituhannen vaihteen jälkeen maatalojen kannattavuus heikkeni, koska kasvavat tuet eivät riittäneet kompensoimaan tuottajahintojen laskua eivätkä tuotantokustannusten nousua. Vuonna 2004 keskimääräinen kannattavuuskerroin oli 0,44. (Rissanen 2006, 11.)

Vuonna 2009 maatalouden keskimääräinen kannattavuus Suomessa oli 0,42. EU:n keskimääräinen kerroin oli 0,50. Parhaat kannattavuudet olivat kyseisenä vuonna Liettualla 1,19, Italiassa 0,90 ja Bulgariassa 0,72. (MTT taloustohtori 2013a.)

Vuoden 2011 tulokset laskettiin noin 900 kirjanpitoiltojen luvuista ja painotuksen ansiosta tulokset on yleistettävissä kuvaamaan Suomen 41 600 suurimman maatalous- ja puutarhayrityksen tuloksia. Kaikkien tilojen keskimääräinen kannattavuuskerroin oli 0,47. Paras kannattavuuskerroin oli siipikarjatiltoilla (0,87) ja avomaatiloilla (0,82). Heikoin kerroin tuotantosuunnittain tarkastellessa oli lammas- vuohi- ja muu laidunkarjatiltoilla, joiden kannattavuuskerroin jäi 0,03:een. Sikatalouden kannattavuuskerroin oli 0,39, muun nautakarjatalouden 0,40 ja viljanviljelyn 0,41. Kasvihuonetiltoilla kannattavuus oli 0,56 ja lypsykarjatiltoilla 0,59. Kannattavuus vaihtelee vuosittain riippuen muun muassa tuotos- ja tuotantopanokustannuksista sekä viljan hinnasta ja maidosta maksettavasta tuottajahinnasta. Useamman vuoden tarkastelujaksona keskimääräinen kannattavuus ei ole parantunut. (MTT taloustohtori 2013b.)

2.3. Maidontuotanto

Maitotilojen määrä on vähentynyt tällä vuosituhannella 53 %, mutta maidon tuotanto on vähentynyt vain 8 %. Keskilehmäluku tilaa kohti sekä lehmien keskituotos ovat kasvaneet pitkällä aikavälillä. Vuonna 2011 kuitenkin lypsylehmien määrä väheni 1,1 % ja keskituotos laski 0,4 %. (Niemi & Ahlstedt 2012, 28.)

Kiintiökauden 2011/2012 lopussa Suomessa oli 9 770 lypsykarjatilaa. Määrä väheni edellisestä kiintiökäudesta 680 tuottajalla eli noin seitsemällä prosentilla. Marraskuussa 2012 maidontuottajien määrä laski alle 9 400 tilan (Lehtonen 2012). Maitoa tuotettiin kiintiökäudella 2011/2012 noin 2 192 miljoonaa litraa. Maidontuotanto alitti maakiintiön vajaalla 300 miljoonalla litralla ja meijerimaidon maakiintiön täyttöaste oli kiintiökäudella vajaa 90 prosenttia. Keskimäärin tilalta toimitettiin meijeriin maitoa 211 000 litraa. Päivää kohti jaettuna luku on 580 litraa. (Matilda 2013 b.)

Yhteensä vuonna 2011 lypsylehmiä oli 285 529 kappaletta. Keväällä 2012 lypsylehmiä oli tilaa kohti 27,9 ja syksyllä 2012 luku nousi 30 lehmään. (Matilda 2013 c; Lehtonen 2012).

Maidontuotanto väheni kiintiökäudella 2011/2012 kaikkien ELY-keskusten alueilla paitsi Pohjois-Pohjanmaalla, jossa tuotanto kasvoi. Maidontuotanto väheni A- ja B-tukialueilla vajaa kaksi prosenttia ja C-tukialueella reilun prosentin. Lypsykarjatalous on yleisin tuotantosuunta enää Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa. Lähes kaikkialla muualla viljanviljely on yleisin tuotantosuunta. (Matilda 2013 b; Matilda 2013 a.)

2.3.1. Lypsykarjatalous Etelä-Pohjanmaalla

Vuonna 2011 Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen alueella oli 1151 maidontuotantotilaa. Tilat ovat vähentyneet vuoden 2008 1365 tilasta yli 15 prosentilla. Keskimääräinen peltopinta-ala oli vuonna 2011 56,9 hehtaaria, kun vuonna 2008 hehtaareja oli keskimäärin 50,1. Lypsykarjatilojen keskimääräinen peltoala on siis Etelä-Pohjanmaalla kasvanut kolmessa vuodessa lähes seitsemällä hehtaarilla. Vuonna 2011 Suomen lypsylehmistä 11,8 % sijaitsi Etelä-Pohjanmaan alueella. 1.4.2012 tehdyn laskennan mukaan alueella oli 33 466 lypsylehmää. Kunnittain vertaillen eniten lypsylehmiä oli Jalasjärvellä (4130 kpl), Kauhavalla (3986 kpl) ja Kauhajoella (3255 kpl). Määrällisesti eniten maidontuottajia oli Kauhavalla 123 kpl, ja Kauhajoella 113 kpl ja Jalasjärvellä 112 kpl. (Etelä-Pohjanmaan maatalous 2011, 9, 19–20.)

Etelä-Pohjanmaan alueen tiloista tuotosseurantaan kuului vuonna 2011 67,8 % tiloista. Koko maan maitotiloista 72 % kuului tuotosseurantaan. Yli 50 lehmän karjoista tuotosseurantaan kuului 95 %. Automaattilypsyä käyttävien tilojen määrä Etelä-Pohjanmaalla on lisääntynyt vuoden 2000 kahdesta tilasta vuoden 2011 641 tilaan. (ProAgria 2012; Etelä-Pohjanmaan maatalous 2011, 22, 36.)

2.3.2. Maidontuotantotilojen kannattavuuden kehitys

Maidontuotantotilojen kannattavuuskerroin vuosina 2001–2011 on vaihdellut välillä 0,47–0,68. Vaihteluväliä voidaan pitää kohtuullisena verrattuna esimerkiksi viljatiilojen kannattavuuskertoimen vaihteluväliin 0,02-0,81. Maitotilojen keskimääräinen työtuntiansio jää kuitenkin vaatimattomaksi verrattuna palkkatyöläisten tuntipalkkoihin. Viljelyala ja eläinyksikömäärä ovat koko kymmenen vuoden ajan kasvaneet. Taulukossa 1 on esitelty lypsykarjatilojen tunnuslukuja vuosina 2001–2011. (MTT Kannattavuuskirjanpitolokset 2013a.)

Taulukko 2. Kannattavuuskerroin ja työtuntiansio lypsykarjatililla vuosina 2001–2011. (MTT Kannattavuuskirjanpitolokset 2013.)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tiloja	18300	17300	16200	15300	14400	13400	12100	11200	10600	9460	8860
Viljelyala	37,5	39	40,1	42,1	44,3	45,3	47,1	50,3	51,4	54,3	57,8
Eläinyksiköt	28,8	30,6	30,7	31,8	33,7	36,2	38,6	40,6	41,3	44,8	47,1
Kann. Kerroin	0,68	0,53	0,51	0,52	0,47	0,48	0,58	0,63	0,51	0,59	0,59
Työtuntiansio	4,7	4,7	4,6	4,9	4,3	4,5	5,9	6,8	5,1	6,2	6,3

Vuonna 2012 maidon tuottajahinta nousi ja samalla tuotanto laski lievästi. Maidosta maksettiin tuottajalle 5 prosenttia enemmän kuin vuonna 2011. (Tuure Kiviranta Maaseudun Tulevaisuus 6.3.2013 s. 9)

Etelä-Pohjanmaan alueen lypsykarjatilojen kannattavuuskerroin vuonna 2011 oli 0,53 eli hieman maan keskiarvoa (0,59) alhaisempi. Työtuntiansio oli samoin keskiarvoa alhaisempi, vain 4,7 euroa, keskimääräisen työtuntiansion ollessa 6,3 eu-

roa tunnilta. Etelä-Pohjanmaalla kannattavuuskerroin on vaihdellut vuosina 2001–2011 maan keskiarvoisen kertoimen tavoin välillä 0,43 ja 0,71. (MTT Kannattavuuskirjanpitoluokset 2013b.)

Lypsykarjatalouden kannattavuudessa on kuitenkin tilojen välillä huomattavia vaihteluita Etelä-Pohjanmaalla. Vertaillessa lypsykarjatalouden kannattavuutta valinnalla hyvät/heikot ryhmät mukana, huomataan, että ”kannattavuuskerroin hyvä”-ryhmän keskimääräinen kerroin vuonna 2011 oli 0,90 ja ryhmän ”kannattavuuskerroin heikko” keskiarvo oli 0,12. Etelä-Pohjanmaalla ryhmällä ”kannattavuuskerroin hyvä” työtuntiansio (€/h) oli vuonna 2011 12,0 ja ryhmällä ”kannattavuuskerroin heikko” työtuntiansio jäi miinuksien puolelle arvon ollessa -2,6. Keskimääräinen työtuntiansio oli 4,7. Arvoja tarkastellessa voidaan todeta, että koko 2000-luvun on vallinnut samantyylinen linja, erot kaikkien tunnuslukujen osalta ovat olleet valtavia tilojen välillä.

Kun valinnaksi otetaan koko maan lypsykarjatilat 2000 – luvulla sekä hyvät/heikot – ryhmät, huomataan, että heikkojen tilojen keskiarvo on korkeampi kuin Etelä-Pohjanmaan aluetta tarkasteltaessa. Heikkojen keskiarvo 2005–2011 (tietoja puuttuu aiemmilta vuosilta) Etelä-Pohjanmaalla oli 0,18 ja koko maassa 0,24. Tilojen lukumäärä on toki huomattavasti suurempi koko maan lypsykarjatalouden kannattavuuskertoimia tutkittaessa. Etelä-Pohjanmaan maitotilojen heikko - ryhmän korkea keskiarvo selittää muun muassa voimakkaasti yleistynyt automaatiolypsy; 11 vuodessa automaattilypsytilojen lukumäärän kasvu kahdesta tilasta 641 tilaan. Automaatiolypsyyn siirtymiseen liittyy usein sekä tilakoon kasvattaminen peltoalaa lisäämällä että eläinyksiköiden lisääminen. Peltomaalla on korkea osto- ja vuokrahinta verrattuna peltomaan tuottamaan euromäärään. Automaatioon siirtyminen tarkoittaa myös aina investointeja rakennusten ja laitteiden osalta. Ominaista aloitaneille automaattitiloille on ensimmäisinä vuosina suurien investointien aiheuttamat suuret lainat, jotka heikentävät tulosta sekä omavaraisuusastetta. Tuotannon pyörittäminen täydellä teholla, eli esimerkiksi lypsyrobotin täyden kapasiteetin hyödyntäminen vaatii yleensä jonkin verran aikaa. Automaatiolypsyssä karjan rakenteen sopivuus robottilypsyyn korostuu, ja lisäksi on huomioitava ostokarjan tautiriskit, ja nämä seikat osiltaan hidastavat navetan täyttöastetta. (MTT Kannattavuuskirjanpitoluokset 2013c.)

2.4. Euroopan yhteinen maatalouspolitiikka

Tutkimustulokset osoittavat, että usein mainittu kuormitustekijä maidontuottajien kesken on EU ja/tai EU:n maatalouspolitiikka. Näin ollen on tarpeellista esitellä lyhyesti EU:n yhteiset maatalouspolitiikan lähtökohdat ja linjaukset.

Euroopan yhteisellä maatalouspolitiikalla (YMP tai englannin kielen sanoista Common Agricultural Policy, CAP) säädellään maataloustuotteiden tuotantoa, jalostusta ja kauppaa koko Unionin alueella. Maatalouspolitiikan päätökset tehdään Euroopan Unionin neuvostossa. Lähtökohta yhteiselle maatalouspolitiikalle on se, että unionin sisäisten hintojen aleneminen määrätyn tason alapuolelle estetään julkisin interventioin. Tuontielintarvikkeiden hinta nostetaan samalla EU:n hintojen tasolle tullien avulla ja tuotannon ylijäämät viedään EU:n vientituen avulla edelleen kolmansiin maihin. (Eurooppatiedotus 2013; Ahlstedt & Niemi 2011, 43.)

Maatalouspolitiikka vie suuren osan unionin budjetista, koska se on kattavin EU:n politiikoista. On kuitenkin huomattava, että kyseinen raha on pitkälti sama summa, jonka jäsenmaat käyttäisivät oman maataloutensa tukemiseen joka tapauksessa, sillä erotuksella, että EU hallinnoi tukea kansallisten viranomaisten sijaan (Europa 2013). Maatalouspolitiikan osuus 1970-luvun huippulukemista, eli noin 70 prosentista kokonaisbudjetista, on kuitenkin laskenut kauden 2007 – 2013 34 prosenttiin. Rahoitus jaetaan I ja II pilareihin, joista I pilarilla, eli lähinnä markkina- ja tilatuella on suurin osuus, 73 %. II pilariin eli maaseudun kehittämistoimiin käytetään loput budjetista 27 %. (Eurooppatiedotus 2013; Ahlstedt & Niemi 2011, 43.)

Yhteistä maatalouspolitiikkaa alettiin kehittää jo 1960-luvun alusta yhteisön muun kehityksen ohella. Tuolloin tavoite oli Euroopan maatalouden kehittäminen omavaraiseksi ja turvata elintarviketuotannon riittävyys sodan jälkeisenä pula-aikana. Maataloustuotantoa subventoitiin eli tuettiin tukipalkkioin ja tuottajahintoja ylläpidettiin lunastamalla tuotannon ylijäämät. (MMM 2013; Europa 2013.)

Nykyinen Euroopan yhteinen maatalouspolitiikka painottaa viljelijän asemaa yrittäjänä ja maataloustuotteiden tuotantoa markkinoiden tarpeiden mukaan. Maataloustuotteiden hintoja on laskettu lähemmäksi maailman markkinahintoja ja viljelijöiden tulotasoa on kompensoitu maksamalla heille suoraa tulotukea. (MMM 2013.)

YMP pyrkii kehittämään Euroopan alueen maataloustuotantoa tasapainoisella tavalla, jossa huomioidaan ympäristö sekä eläinten hyvinvointi. (Eurooppatiedotus 2013). Nykypäivän politiikalla halutaan varmistaa, että elintarvikkeiden – viljan, lihan, maitotuotteiden, hedelmien, vihannesten ja viinin – tuottajat tuottavat riittävästi turvallisia ja laadukkaita tuotteita eurooppalaisten tarpeisiin, sekä antavat oman panoksensa talouden kehittämiseen maaseutualueilla ja lisäksi noudattavat tiukkoja vaatimuksia ympäristönsuojelusta ja eläinten hyvinvoinnista. (Europa 2013.)

Suomen neuvoston asetukseen perustuva maaseudun kehittämisstrategia 2007-2013 tähtää elinvoimaisen ja toimivan maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan parantamiseen sekä uusiutuvien luonnonvarojen kestävään käyttöön. Tavoitteena on pitää Suomi vahvemmin mukana kehityksessä globalisaation edetessä ja vastata ilmastollisesti epäedullisen ja syrjäisen sijainnin luomiin pysyviin haasteisiin maaseudun elinvoiman säilyttämisen ja parantamisen kannalta. (MMM 2013.)

Tulevan ohjelmakauden 2014 – 2020 maatalouspolitiikan tavoitteisiin komission tiedonannon mukaan kuuluvat:

- elinkelpoinen ruuantuotanto myötävaikuttamalla maataloustuloon ja kilpailukykyyn,
- luonnonvarojen kestävä hoito ja ilmastotoimet, joihin innovointi kuuluu vahvasti, sekä
- tasapainoinen alueiden käytön kehitys, jota toteutetaan tukemalla maaseudun työllisyyttä sekä edistetään maaseudun elinkeinoelämän monipuolistumista ja maatalousjärjestelmien rakenteellista moninaisuutta.

(Euroopan komissio 2013.)

Työurien pidentäminen eri aloilla ikäluokkien pienentyessä on ollut esillä julkisissa keskusteluissa useaan otteeseen. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka kannustaa maatalousyrittäjää jatkamaan pidempään työssään. Tähän EU pyrkii vaikuttamaan maataloustukien ja -lakien muutoksilla, kuten luopumistuen muutoksilla ja luopumisiän nostolla.

3. MAATALOUSYRITTÄJÄN TYÖSSÄ JAKSAMINEN

Tässä osiossa käsitellään työssä jaksamista ja työhyvinvointia sekä esitellään hyvinvointiin positiivisesti ja negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä. Työssä jaksamisen edellytyksenä on monia perusasioita, kuten hyvä fyysinen terveys, henkinen hyvinvointi sekä elämän yleinen mielekkyys. Työuupumus on vakava ongelma, jota esiintyi edellisten tutkimusten mukaan jopa yli puolella maidontuotantoon suuntautuneista tuottajista. Erään väitöskirjaan tehdyn tutkimuksen mukaan työuupumus ennustaa pitkällä aikavälillä mielenterveysongelmia, sydän ja verisuonisairauksia sekä tuki- ja liikuntaelinsairauksia (Toppinen-Tanner 2011). Työkyvyttömyyseläkkeiden yleisimmät myöntämissyyt vastaavasti taas ovat tuki- ja liikuntaelinsairaudet sekä mielenterveyden häiriöt (Työ ja Terveys 2009, 121).

Henkinen hyvinvointi on kokonaisvaltainen kokemus. Henkinen hyvinvointi koostuu monesta eri osa-alueesta, kuten myönteisestä suhtautumisesta ja positiivisesta asenteesta, tyytyväisyydestä työhön ja elämään sekä oman itsensä hyväksymisestä. Henkiseen hyvinvointiin voivat vaikuttaa maatalousyrittäjän terveys ja työkyky, terveystyötyminen, elämäntilanne, asenne, psyykkiset ja fyysiset oireet, stressi sekä perhesuhteet. Myös eri osa-alueiden kuten työn ja perheen yhteensovittamisella on tärkeä rooli henkisen hyvinvoinnin ylläpidossa. Oman työn vaikutusmahdollisuudet helpottavat työtilanteiden hallitsemista ja voivat auttaa säätelemään itseensä kohdistuvaa kuormitusta. Maatalousyrittäjällä korostuu työssään hallinta- ja organisointi- sekä johtamistaidot. (Työterveyslaitos 2013d.)

Työhyvinvointiin vaikuttaa yrittäjän henkisen hyvinvoinnin lisäksi se, että työ vastaa tekijänsä tavoitteita ja ammattitaitoa (Työterveyslaitos 2013d). Työhyvinvointi tarkoittaa, että työ on mielekästä ja sujuvaa ja työtä tehdään turvallisessa, terveyttä edistävässä ja työuraa tukevassa työympäristössä (Työterveyslaitos 2013a). Työhyvinvointi koostuu monesta eri tekijästä liittyen henkilön ominaisuuksiin, fyysiseen sekä sosiaaliseen työympäristöön. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi työntekijän tai yrittäjän oma terveys ja jaksaminen, työpaikan turvallisuus, työn hyvä hallinta, työilmapiiri sekä johtaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Pitkäaikaissairaudet, huonoksi koettu terveys ja työkyky, taloudelliset paineet sekä stressaavat elämäntilanteet ovat tutkimuksissa todettu vähentävän henkistä hyvin-

vointia sekä lisäävän psyykkistä oireilua. Ruumiillisesti liian raskas työ voi aiheuttaa fyysistä kuormittumista ja fyysisen toimintakyvyn heikkenemistä, jotka puolestaan voivat altistaa työkyvyn kokonaisvaltaiseen heikkenemiseen sekä pitkittyneen stressin kautta työuupumukseen. (Työterveyslaitos 2013a; Rissanen 2006, 56.)

Lyhytkestoinen stressi aktivoi ihmistä suuntaamaan voimavarat haasteeseen ja yleensä edistää suoriutumista, mutta pitkittyessään stressi voi johtaa erilaisiin terveysongelmiin, työuupumukseen, masennukseen ja jopa työkyvyttömyyteen. Stressin ja rasittavuuden kokemukset kertovat sopeutumattomuudesta työn haasteisiin ja kuormitukseen. (Työterveyslaitos 2013b; Työterveyslaitos 2013c.)

Työuupumus on pitkittynyt stressioireyhtymä, joka kehittyy jatkuvan työperäisen stressin seurauksena. Työuupumus voi johtaa sairastumiseen tai jo olemassa olevien sairauksien pahenemiseen ja jopa kokonaisvaltaiseen työkyvyttömyyteen (Työterveyslaitos 2013c). Työuupumukselle on määritelty kolme laadullista ominaispiirrettä: uupumisasteinen väsymys, kyynistyneisyys sekä alentunut ammatillinen itsetunto. Ensimmäinen edellä mainituista erityispiirteistä, voimakas yleistynyt väsymys, kertoo pitkään jatkuneesta ponnistelusta tavoitteiden saavuttamiseksi ilman riittäviä toimintaedellytyksiä. Kyynistyneisyys on seurausta oman työn mielekkyyden ja merkityksen epäilyksestä. Asenne työtä kohtaan muuttuu eikä työllä tunnu olevan enää merkitystä. Ammatillinen itsetunto muodostuu onnistuneesti tehdystä työstä ja aikaansaamisen tunteesta, jotka vähenevät työuupumuksen edetessä. Alentunut aikaansaamisen tunne saa tuntemaan itsensä huonommaksi työntekijäksi kuin muut. (Aromaa & Koskinen 2010, 17; Työterveyslaitos 2013c.)

Työuupumuksen kehittymiseen vaikuttavat työolosuhteiden ohella yksilölliset tekijät (Työterveyslaitos 2013c.) Työuupumuksen tärkeimmiksi aiheuttajiksi myös Aromaa ja Koskinen (2010,17) listaavat työntekijän ja työolojen erityispiirteet. Motivoituneella työntekijällä, jolla on korkeat tavoitteet työlleen, on alttius työuupumukselle. Työuupumuksen uhka on myös suuri työntekijän omien selviytymisstrategioiden ollessa sellaiset, joilla ei pääse myönteiseen ratkaisuun tai tilanteen uudelleenmäärittelyyn. Työympäristö, jossa työolosuhteet ovat epäsuotuisat tai sellaiset, joissa tavoitteita ei pystytä saavuttamaan, ovat otolliset työuupumuksen muodostumiseen. Tutkimuksissa on todettu työuupumusta esiintyvän enemmän kuormittavassa työssä, jossa on korkeat tavoitteet ja vähäiset vaikutusmahdoli-

suudet työhön kuin vähemmän kuormittavassa työssä, jossa on vähäisemmät vaatimukset ja enemmän vaikutusmahdollisuuksia työhön. (Aromaa ja Koskinen 2010,17.)

Työuupumukselle ei ole lääketieteellisissä tautiluokituksissa diagnoosia. Se voidaan kirjata terveysongelmaan liittyvänä tekijänä diagnoosin liitteeksi koodilla, joka kertoo henkilöllä olevan elämäntilanteen hallintaan liittyvän ongelman. (Työterveyslaitos 2013c.)

3.1. Aiemmat tutkimukset ja tulokset

Maatalousyrittäjien työ- ja henkistä hyvinvointia sekä työssä jaksamista on tutkittu jokseenkin paljon sekä Suomessa että Euroopassa. Ensimmäiset kotimaiset tutkimukset ovat vuodelta 1960 ja tuorein lienee käsittelemäni tutkimus.

Tässä opinnäytetyössä käytettyjen tutkimusten mukaan työuupumuksesta kertovia oireita ovat ainakin stressin kokeminen, voimattomuus ja väsymys, unettomuus sekä nukahtamisvaikeudet. Henkistä hyvinvointia on arvioitu muun muassa stressin kokemisella, psyykkisellä oireilevuudella sekä toimintakyvyn heikkenemisellä. Henkistä hyvinvointia kartoitettiin Rissanen (2006,56) Työterveys ja maatalous Suomessa 2004- raportissa stressiä ja psyykkistä oireilua mittaavilla kysymyksillä. Kyselyssä tiedusteltiin yleisimmin mielenterveysongelmiin liittyvien 12 oireen pitkäaikaista esiintymistä. Oireet luokiteltiin viiteen ryhmään: *psykosomaattiset oireet* (päänsärky, huimaus, vapina, sydämen tykytys), *depressiivisyys* (masentuneisuus, alakuloisuus, unettomuus, nukahtamisvaikeudet), *hermostuneisuus* (jännittyneisyys, ärtyisyys, kiukkuisuus), *pelkotilat* (vieraiden tapaamiseen liittyvä jännittyneisyys ja pelkotila) ja *psyykkisen toimintakyvyn heikkeneminen* (muistin tai keskittymiskyvyn heikkeneminen, yllirasittuneisuus, aloitekyvyttömyys, päättämättömyys, voimattomuus ja väsymys). (Rissanen 2006, 56–57.)

Vertaillessa maatalousyrittäjien työhyvinvointia ja työssä jaksamista muihin ammattiryhmiin tulokset vaihtelivat suuresti. Tuloksia tarkastellessa tulee huomioida, että Rissanen esittämät tulokset perustuvat 1182 satunnaisotannalla valittuun maatalousyrittäjään ja Kallioniemen aineistona oli 265 maidontuottajaa niin ikään satunnaisotannalla valittuna. Lisäksi Rissanen huomauttaa (2006, 63), että Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 raportin psyykkisen oireilun tulosten vertailu vuoden 1992 seurantatutkimukseen on ongelmallista osittain erilaisen luokittelun vuoksi ja koska stressiä (s.59) ei kysytty vuonna 1992.

Aiemmissa tutkimuksissa on vertailtu maatalousyrittäjien työssä jaksamista muuhun väestöön ja tärkeimpänä vertailuaineistona on käytetty Arpo Aromaan ja Seppo Koskisen toimittamaa ”Suomalaisten työ, työkyky ja terveys 2000-luvun alkaessa”- raporttia, joka perustuu laajaan Terveys 2000 tutkimukseen. Kansanterveyslaitoksen (KTL) koordinoiman kansallisen hankkeen yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön ja kuntien kanssa toteuttivat lukuiset eri tahot. Tutkimus koski 18 vuotta täyttäneitä suomalaisia, joista valittiin edustava 10 000 henkilön otos. 18–29-vuotiaille tehtiin terveystarkastus ja yli 30 -vuotiaalle tehtiin terveystarkastus sekä terveystarkastus. (Terveys 2000, 2013.)

3.1.1. Henkinen hyvinvointi

Suomalaisessa vertailututkimuksissa eri ammattiryhmien välillä vuonna 1970 todettiin psyykkistä vajaakuntoisuutta eniten maa- ja metsätalouselinkeinon parissa työskentelevillä henkilöillä. Tätä tulosta voisi osaltaan selittää mielestäni se, että tuona aikana maatalous oli huomattavasti pienimuotoisempaa ja maatiloja jäivät yleensä jatkamaan lapsista ne, joilla vahvuutena oli fyysinen voima.

Yhdeksän vuotta myöhemmin tehdyssä tutkimuksessa ilmeni edellisen kaltaisia tuloksia, maatalouden parissa työskentelevillä esiintyi mielenterveyden häiriöitä yleisemmin kuin teollisuudessa tai palveluelinkeinon parissa työskentelevillä. Vuonna 1994 tehdyssä tutkimuksessa psyykkistä oireilevuutta esiintyi hieman vähemmän maatalousyrittäjillä kuin muilla ammattiryhmillä. (Rissanen 2006, 55–56.)

Vuonna 2004 toimintakyvyn heikkenemistä koki kolmasosa haastatelluista maatalousyrittäjistä. Yleistä psyykkistä oireilevuutta, depressiivisyyttä ja hermostuneisuutta esiintyi noin joka viidennellä, noin joka kymmenennellä psykosomaattisia oireita ja seitsemällä prosentilla pelkotiloja. Tutkittavista viisi prosenttia (s. 61) ilmoitti tarvitsevänsä ammattiapua psyykkisiin oireisiinsa ja neljä prosenttia oli haikunut hoitoon viimeisen vuoden aikana. (Rissanen 2006, 58.) Tarkemmin eriteltynä haastatelluista 26 prosenttia (n= 1182) koki voimattomuutta ja väsymystä. Lähes joka viides maatalousyrittäjä kärsi unettomuudesta tai nukahtamisvaikeuksista. Tulokset on tulkittu kertovan työuupumisen oireista. Edelliseen seuranta-tutkimukseen vuodelta 1992 verrattaessa edellä mainittujen kyseisten oireiden tuntemus on tilastollisesti merkitsevästi lisääntynyt. (Rissanen 2006, 58; Kallioniemi ym. 2012, 2.)

Samassa tutkimuksessa todettiin, että vähiten stressiä ja erilaista psyykkistä oireilevuutta esiintyi lypsykarjataloutta ja viljanviljelyä harjoittavilla yrittäjillä. Prosentuaalisesti eniten stressiä ja oireilevuutta ilmeni ryhmillä muu nautakarjatalous, sikatalous, muu kotieläintalous ja metsätalous. Maidontuottajien ja sikatalouden osalta tulos on samansuuntainen verrattuna vuoden 1992 aineistoon, joskin maidontuottajien oireilevuus on keskimäärin hieman lisääntynyt. Tähän on hyvä huomioida Kallioniemen tutkimus vuodelta 2010, jossa yli puolella maidontuottajista ilmeni työuupumusta. Muutoksiakin oli tapahtunut, sillä vuoden 1992 eniten oireileva ryhmä viljanviljelijät oli vuoden 2004 tutkimuksessa vähiten oireileva ryhmä. (Rissanen 2006, 63.)

3.1.2. Työkyky

Työkyky merkitsee tasapainoa työntekijän voimavarojen, työn vaatimusten sekä työn ulkopuolisen ympäristön tekijöiden kesken. Hyvän terveyden puolestaan voidaan ajatella olevan hyvän työkyvyn keskeinen lähtökohta. Terveystilan heikkeneminen voi aiheuttaa toimintakyvyn rajoituksia, jotka voivat heikentää työkykyä työstä ja työoloista riippuen. Sama sairauden tai vamman aiheuttama, työkykyyn vaikuttava haitta, ilmenee ja vaikuttaa eri tavoin työstä, työympäristöstä sekä muis-

ta työn tekemiseen liittyvistä voimavaroista riippuen. Työkykyyn vaikuttaa myös suhtautuminen työhön. Myönteisen suhtautumisen on tutkimuksissa todettu liittyvän hyvään työkykyyn. (Aromaa & Koskinen 2010, 51,70.)

Useissa suomalaisissa tutkimuksissa (vuosilta 2005, 2008 ja 2010), joissa on verrattu palkansaajien, maatalousyrittäjien ja muiden yrittäjien työkykyä, tulokset ovat olleet samat: maatalousyrittäjien työkyky on alhaisimmalla tasolla kahteen muuhun ryhmään verrattuna (Kallioniemi ym. 2012, 2). Aromaa ja Koskinen (2010, 40) toteavat työkyvyn vertailussa eri toimialoilla, että maa- ja metsätalouden aloilla koettu työkyky oli selvästi heikompi kuin muilla toimialoilla. Vuonna 2009 ero koetussa työkyvyssä palkansaajien ja maatalousyrittäjien välillä on jokseenkin suuri, sillä palkansaajista 86 % arvioi työkykynsä erittäin tai melko hyväksi ja vastaavasti maatalousyrittäjistä 66 %.

3.1.3. Stressi

Työterveys ja maatalous Suomessa 2004- tutkimuksessa työterveyslaitos teki laajan puhelinhaastattelun maatalousyrittäjille (n= 1182), jossa ilmeni, että noin kolmasosa vastanneista koki stressiä (jonkin verran, melko paljon tai erittäin paljon). Tulos kertoo, että maatalousyrittäjien kesken koettiin *vähemmän stressiä* kuin suomalaisen työikäisen väestön haastattelututkimuksessa vuonna 2004. Rissanen (2006, 61) mukaan maatalousyrittäjillä todettiin myös vähemmän psyykkistä oireilevuutta kuin työntekijöillä yleensä, lukuun ottamatta depressiivisyyttä, jota maatalousyrittäjillä ilmeni hieman enemmän. Tuloksiin tulee kuitenkin suhtautua varauksella. Rissanen (s. 6) korostaa raportissaan, että koko väestöä koskevan Työ ja terveys 2003- tutkimuksen ja pelkästään maatalousyrittäjiä koskevan Työterveys ja maatalous Suomessa 2004- tutkimuksen kysymykset erosivat sanamuodoiltaan hieman, ja lisäksi kysyttiin vain harvoja samoja oireryhmiä. Melko varmaksi asiaksi hän kuitenkin toteaa, että maatalousyrittäjillä ei ole enempää psyykkistä oireilua kuin suomalaisilla työntekijöillä yleensä.

Euroopan laajuisessa työolosuhdetutkimuksessa vuonna 2007 puolestaan ilmeni, että maatalouselinkeinon parissa työskentelevillä esiintyi *eniten terveydentilaan vaikuttavaa stressiä* verrattuna muihin aloihin. Verratessa edelliseen eurooppalai-

sia työoloja selvittäneeseen seurantatutkimukseen oli stressin kokeminen lisääntynyt eniten maataloutta harjoittavien keskuudessa. Stressiä koki keskimäärin 23 % miehistä ja 21 % naisista. (Kallioniemi ym. 2012, 2.)

3.1.4. Työuupumus

Tutkimushankkeessa Maitotilan Hyvä Vointi eli ”Maidontuottajien hyvinvointi keinona edistää eläinten hyvinvointia ja yrittäjien jaksamisen tukeminen muutoksessa” on selvitetty vuosina 2009–2011 maitotilallisten jaksamista. Postikysely lähetettiin alkuvuonna 2010 satunnaisille maitotiloille, ja analyysikelpoisia vastauksia saatiin 265 maidontuottajalta. *Vastaajista yli puolella ilmeni työuupumusta*. Vastaajista 46 % koki, että heillä ei ollut työuupumista, 45 % poti lievää työuupumista ja 9 prosentilla oli vakava työuupuminen (n= 265). (Kallioniemi ym. 2012, 3.) Kallioniemi (2012,1) vertasi tulosta 44–57- vuotiaista suomalaisista tehtyyn tutkimukseen vuodelta 2005, jolloin selvisi, että maidontuottajat olivat tilastollisesti merkittävästi useammin uupuneen väsyneitä ja kyynisiä kuin vertailuaineiston vastaajat. Edellisen kahden tutkimuksen tulosten perusteella, voitaneen todeta, että ainakin maidontuottajien osalta työuupumus ja siihen liittyvä oireilu on lisääntynyt välillä 2004–2010. (Kallioniemi 2012, 1.)

Terveys 2000 - tutkimuksessa todettiin yhteys työuupumuksen ja masennushäiriöiden välille. Masennus oli sitä yleisempi, mitä vakavampi työuupumus oli. Joka toisella vakavasti uupuneella oli Aromaan ja Koskisen (2010, 18) mukaan masennushäiriö. Tutkimuksessa vakava työuupumus oli useammin yhteydessä vakavaan masennustilaan kuin lievempiin masennushäiriöihin. Työuupumuksen voidaan katsoa aiheuttavan välillisesti myös työkyvyttömyyttä (s. 51), sillä juridisesti määriteltyjen alle 55-vuotiaiden työkyvyttömyyseläkkeiden yleisin peruste Suomessa on mielenterveyshäiriöt. (Aromaa & Koskinen 2010, 18.)

Alkoholiriippuvuus todettiin tutkimuksessa 10 % vakavasti uupuneista, mutta työuupumuksen ei todettu tutkimuksessa olevan yhteydessä alkoholin suurkulutukseen. Vakavasti uupuneista yli 70 % kärsi jostakin fyysisestä sairaudesta, kuten

liikuntaeläinsairaudesta (47 %) tai sydänsairaudesta (28 %). Tutkimuksen mukaan vain 10 % ei ollut vakavan uupumuksen kanssa yhtäaikaisesti yhtään yleisistä tutkituista sairauksista. (Aromaa & Koskinen 2010, 18.)

3.1.5. Tyytyväisyys työhön ja elämään

Lehdon ja Heikkilän (2000, 35) mukaan yli puolet, 55 prosenttia (n= 128), vastanneista maatilallisista oli tyytyväisiä työhönsä. Täysin saman prosenttiosuuden saa muutamaa vuotta myöhemmin myös Rissanen (2006, 67) tutkimuksessa työhönsä tyytyväiset maatalousyrittäjät. Verrattuna suomalaisiin palkansaajiin, luku on hälyttävän alhainen. Palkansaajista tyytyväisiä nykyiseen työhönsä vuonna 2009 oli Työterveyslaitoksen tutkimuksen mukaan 86 % (Työ ja terveys 2009, 84)! Itsensä ”ei tyytyväinen muttei tyytymätönkään” ja ”tyytymätön” luokitteluiden (s. 36) perustelut koskivat maatalouden epävarmuutta tulevaisuudessa, EU:n tuomia uhkakuvia, heikkoa tulotasoa, työn raskautta, sairauksia sekä vaikutusmahdollisuuksien vähäisyyttä.

Rissanen (2006, 67) toteaa, että maatalousyrittäjän tyytyväisyys työhön ja elämään oli suoraan yhteydessä heidän hyvinvointiinsa. Stressistä ja heikentyneestä työkyvystä kärsineistä maatalousyrittäjistä yli puolet oli tyytymättömiä työhönsä.

Elämänsä erittäin tai melko tyytyväisiä kaikista vastanneista oli 87 % ja vain 2 % melko tai erittäin tyytymättömiä. Edellisten lukujen varjossa onkin mielenkiintoista tarkastella stressaantuneiden ja toimintakyvyltään heikentyneiden yrittäjien vastauksia: stressaantuneista 84 % ja toimintakyvyltään heikentyneistä yrittäjistä 85 % olivat tyytymättömiä elämäänsä. Yli 60 prosenttia kaikista vastaajista koki elämäntilanteensa olleen helpon viimeisen puolen vuoden aikana ja stressaantuneista yrittäjistä 74 % koki elämäntilanteen olleen raskaan tai äärimmäisen raskaan. (Rissanen 2006, 67.)

Stressaantuneet ja toimintakyvyltään heikentyneet yrittäjät pitivät työtään huomattavasti henkisesti kuormittavampana kuin yrittäjät, jotka eivät kokeneet stressiä. Kaikista vastanneista kolmasosa piti työtään henkisesti melko tai erittäin rasittavana ja enemmistö, 45 %, jonkin verran rasittavana. Viidesosa kaikista vastanneista

arvioivat työtään henkisesti melko kevyeksi tai kevyeksi. Henkisen rasittavuuden osalta tulokset ovat jopa yllättävän samankaltaiset verrattuna palkkatyössä käyvään väestöön, josta myös kolmasosa koki vuonna 2009 työnsä henkisesti melko tai erittäin rasittavaksi. Työ ja terveys 2009 -tutkimuksessa puolestaan ilmeni jokseenkin yllättävä tulos kysyttäessä työn henkistä kuormittavuutta maanviljelijöiltä ja metsätalouden työntekijöitä. Heistä vain neljä prosenttia koki työnsä henkisesti melko tai erittäin rasittavaksi, kun vastaava osuus on ollut aiempina vuosina 28–32 %. Raportissa kuitenkin huomautetaan vähäisen osallistujajoukon (n= 27) voivan johtaa tuloksia harhaan. (Rissanen 2006, 67; Työ ja terveys 2009, 84.)

3.2. Maataloustyölle ominaisia henkiseen hyvinvointiin ja työuupumukseen vaikuttavia tekijöitä

Maaseutu tuo monelle mielikuvan rauhallisista, kauniista peltomaisemista ja maatalous puolestaan mukavasta elämäntavasta, jossa töitä tehdään kotona omaan tahtiin. Maatalouden tuotantoympäristö ja maaseudun elinympäristö voidaan yhdistää moneen positiiviseen asiaan, kuten rauhallisuuteen, kiireettömyyteen ja seesteiseen elämäntapaan. Norjalaisten maatalousyrittäjien työhyvinvointia selvittäneessä tutkimuksessa selvisi, että maatalouden elämäntyyli lisäsi hyvinvointia ja viljelijät hallitsivat erityisen hyvin elämänsä. Hyvinvointia lisääviä tekijöitä vastausten perusteella olivat vapaus ja riippumattomuus, eläinten parissa työskentely sekä työympäristön ilman raikkaus. (Kallioniemi ym. 2012, 2.)

Mitkä taustatekijät mahdollisesti vaikuttavat siihen, että yli puolella vuonna 2010 sekä vuonna 2012 kyselyyn osallistuneista maidontuottajista ilmeni jonkin asteinen työuupumus? Tässä osiossa on esitelty maatalouden tuotantoympäristöön ja maataloustyöhön liittyviä riskitekijöitä työssä jaksamiselle sekä työuupumukselle.

3.2.1. Euroopan Unioni

Liittyminen Euroopan Unioniin on tutkimusten mukaan heikentänyt maatilallisten työhyvinvointia ja lisännyt stressiä. Vuonna 1997 tehdyssä tutkimuksessa selvisi, että henkinen rasittavuus oli lisääntynyt viljelijöiden keskuudessa EU:hun liittymisen jälkeen. Vastanneista (n= 491) 33 % sanoi henkisen rasittavuuden lisääntyneen huomattavasti kahden viimeisen vuoden aikana, 44 % jonkin verran, 20 % vastasi rasittavuuden pysyneen ennallaan ja 2 % vastasi sen vähentyneen merkittävästi. Syyt henkisen rasittavuuden lisääntymisen olivat viljelijöiden vastausten perusteella maataloudessa tarvittavan tietämyksen muuttuminen, ihmisten suhtautuminen maatalouteen ja maatalouden harjoittajiin, taloudellinen tilanne sekä työmäärän muuttuminen. Lypsykarjatilalliset arvioivat rasituksen kasvaneen eniten ja lihakarjatilalliset vähiten. Lypsykarjatilalliset arvioivat tuolloin henkisen rasituksen kasvaneen eniten lisääntyneen työmäärän vuoksi. (Lehto & Heikkilä 2001, 22.)

Rissasen (2006, 69) esittelemän tutkimuksen mukaan Euroopan unioniin kielteisesti suhtautuvia vastaajista oli 48 prosenttia. Neutraali suhtautuminen oli 31 %:lla ja myönteisesti unioniin suhtautui vain 17 prosenttia vastaajista. Vastaajista 25 % ilmoitti suhtautumisensa muuttuneen kielteisemmäksi ja 20 % myönteisemmäksi.

Rissasen (2006, 69) Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 – tutkimuksen vastaajista 50 % koki työilonsa heikentyneen ja kaksi kolmesta vastaajasta koki henkisen paineen ja epävarmuuden tulevaisuudesta lisääntyneen EU- aikana. Vastaajista 10 % koki myös elämänilonsa vähentyneen. Tutkimuksessa (s. 71) todettiin, että EU-kielteinen suhtautuminen liittyi tutkittavien suurempaan stressiin sekä psyykkisen oireilevuuteen. Samoin todettiin, että mitä enemmän EU:lla koettiin olevan negatiivisia vaikutuksia, sitä enemmän vastaajilla keskimäärin esiintyi stressiä ja erilaista psyykkistä oireilua. Negatiivisia vaikutuksia olivat esimerkiksi henkisen paineen ja epävarmuuden lisääntyminen ja työnilon ja elämänhalun väheneminen. Kallioniemen (2011,46) tutkimuksessa korkeimpiin keskiarvoihin kuormitustekijöistä ylsi ”EU:n maatalouspolitiikka”. EU-muutosta voidaan tulosten perusteella Rissasen (s.69) sekä Kallioniemen (2011,46) mukaan pitää hyvin kuormittavana tekijänä maatalousyrittäjien keskuudessa.

3.2.2. Työn fyysisyys ja liikuntaharrastukset

Maatalousyrittäjistä työtään piti ruumiillisesti melko tai hyvin rasittavana 43 %, mikä on huomattavasti enemmän kuin suomalaiset työssäkäyvät keskimäärin (25 %). Hyvin rasittavana työtään pitivät erityisesti muun kotieläintalouden ja muun kasvinviljelyn harjoittajat. (Rissanen 2006, 76.)

Maataloustyön ruumiillista kuormittavuutta kysyttäessä ja ristiintaulukoituna oireilevuuden kanssa 39 % stressaantuneista yrittäjistä piti työtä melko tai hyvin rasittavana ja toimintakyvyltään heikenneistä yrittäjistä 43 %. Kaikista yrittäjistä 88 % vastasi työn olevan ruumiillisesti jonkin verran, melko tai hyvin rasittavaa. (Rissanen 2006, 67.)

Lehdon ja Heikkilän (2001, 33) esittelemässä Agro-poli-hankkeen tutkimuksessa vuonna 2000 56 % päätoimisista viljelijöistä ilmoittivat harrastavansa liikuntaa kerran viikossa tai useammin. Joukosta 19 % ei harrastanut lainkaan liikuntaa. Lehto ja Heikkilä toteavat (s. 20), että maatalousyrittäjät harrastavat muuta väestöä vähemmän liikuntaa. Tärkeimmiksi esteiksi liikunnalle yrittäjät ilmoittivat saamattomuuden sekä ajan puutteen. Rissanen (2006, 73) puolestaan toteaa vuoden 2004 tutkimuksessaan, että erityisesti alle 55-vuotiaat maatalousyrittäjät harrastavat selvästi vähemmän vapaa-ajan liikuntaa muihin väestöryhmiin verrattuna. Joka kolmas maatalousyrittäjästä (s. 77) harrasti kuntoliikuntaa vähintään kaksi kertaa viikossa, mikä on selvästi vähemmän kuin suomalainen työväestö keskimäärin (60 %). Tuloksista voitaneen päätellä, että joko liikunnan harrastaminen on vähentynyt neljässä vuodessa, tai vaihtoehtoisesti hyvin moni harrastaa liikuntaa vain kerran viikossa, joka selittäisi laskun 56 prosentista noin 33 prosenttiin.

Maatalousyrittäjät ovat keskimäärin hieman yleisemmin ylipainoisia kuin työssäkäyvä väestö keskimäärin. Maatalousyrittäjistä 40 % oli normaalipainoisia ja työssäkäyvästä väestöstä noin 50 %. Maatalousyrittäjien keskimääräinen painoindeksi (BMI) oli 26,3. (Rissanen 2006, 78.)

3.2.3. Riskien tunnistus

Viljelijäntyyön haitat tunnistivat hyvin 54 % ja osittain 44 % vastanneista. Viljelijän työn haitoilla tarkoitettiin tutkimuksessa terveyteen vaikuttavia haittoja, kuten pölyt, hankalat työasennot, melu sekä kemikaalit. Vastaajista ikäluokaltaan 30–39 – vuotta olevat tunsivat terveyshaitat parhaiten, heistä 71 % ilmoitti tunnistavansa terveyshaitat hyvin. Naiset tunnistivat terveyshaitat paremmin (64 %) kuin miehet (45 %). (Lehto & Heikkilä 2001, 17, 30.)

3.2.4. Työn sitovuus

Päätoimisilla kotieläintalouden harjoittajilla on oikeus 26 lomapäivään vuodessa. Lomituspalveluista vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Lomituspalveluiden tarkoituksena on turvata keskeytymätön toiminta maatalousyrittäjässä yrittäjän loman ajan sekä turvata sijaisapu yrittäjälle esimerkiksi sairastapauksissa. Sijaisapu myönnetään, kun maatalousyrittäjä on väliaikaisesti estynyt tekemään työtään. Sijaisapua voi saada päätoimisen kotieläintalouden harjoittajan lisäksi myös kasviviljelijä sekä sivutoiminen maatalousyrittäjä. Sijaisavusta peritään maksu. (Nieminen & Ahlstedt 2012, 55; MELA 2013a.)

Lisäksi maatalousyrittäjät voivat saada maksullista lomittaja-apua tuettuun hintaan 120 tuntia vuodessa sekä maksullista lomitusta myös muihin kuin maatalousyrittäjän toimintaan liittyviin töihin. Edellisiä lisätunteja voi käyttää esimerkiksi lomittajan työpäivän jatkeena tai kiireapuna. Maatalousyrittäjät, jotka järjestävät itse lomituksensa ovat myös oikeutettuja näihin lomituksiin. Täysin maksullista lomituspalvelua voivat käyttää myös muut kuin vuosilomaoikeutetut maatalousyrittäjät. (MELA 2013b.)

Vertailun vuoksi mainittakoon, että palkkatyössä käyvällä henkilöllä kertyy vuodessa 25–30 lomapäivää, joiden lisäksi yleisiä vapaapäiviä vuodessa on noin kymmenen. Säännöllisessä ansiotyössä työpäiviä on yleensä 5 päivää viikossa, jolloin vuodessa vapaapäiviä kertyy lomien lisäksi 104 päivää. Ansiotyöläisen vapaapäivät vuodessa ovat 139–144 päivää. (Toimihenkilöliitto Erto 2013.)

Lomapäivien niukkuuden lisäksi maatalousyrittäjällä on usein huoli ammattitaitoisen ja luotettavan lomittajan saamisesta lomansa ajaksi. Etenkin lypsykarjatililla työ on tarkkaa ja yrittäjän palkka koostuu suurelta osin maitotilistä, joten lomittajalla on suuri vastuu hoitaessaan yrittäjän elinkeinoa. Kallioniemen (2011, 46) tutkimuksessa vapaamuotoisessa palautteessa kuormitustekijöiksi mainittiin usein puuttuva vapaa-aika sekä pitkään jatkunut lomittajapula.

3.2.5. Perheen tuki, avun saaminen, naapurisuhteet

Perheen tuki osoittautui Rissanen (2006, 68) esittelemässä tutkimuksessa maatalousyrittäjän henkistä hyvinvointia lisääväksi tekijäksi. Perheeltään tukea saaneet yrittäjät olivat selvästi vähemmän stressaantuneita ja psyykkisesti oireilevia kuin perheen tuen vähäiseksi tai puuttuvaksi arvioineet yrittäjät. (Rissanen 2006, 68.)

Agro-poli-hankkeen tutkimuksen mukaan 36 % (n=121) koki, ettei saa apua keneltäkään, jos tilalla tarvitaan nopeasti lisäapua, esimerkiksi lasten tai oman sairauden vuoksi (Lehto & Heikkilä 2001, 31). Rissanen (2006, 68) mukaan eniten stressiä ja psyykkistä oireilevuutta esiintyi niillä, jotka kokivat, etteivät saaneet riittävästi tai lainkaan tukea ja työapua naapureilta, viranomaisilta tai järjestöiltä. Tulosten mukaan (s. 70) stressiä kokeneista maatalousyrittäjistä 53 % koki, että saa henkistä tukea naapureilta hyvin vähän tai ei lainkaan. Työapua sai naapureilta hyvin vähän tai ei lainkaan suurin osa, 40 %, stressiä kokeneista maatalousyrittäjistä. Paljon työapua naapureiltaan sai 37 % ja jonkin verran työapua 34 % stressaantuneista yrittäjistä. Rissanen mukaan (s. 68) myös paljon tukea ja työapua naapureilta saaneet vastaajat olivat melko stressaantuneita ja psyykkisesti oireilevia.

Työterveys ja Maatalous Suomessa 2004 – tutkimuksessa ilmeni, että 48 prosentilla stressaantuneista vastaajista ei ollut yhtään läheistä suhdetta naapuriin. Stressiä kokeneista maatalousyrittäjistä 33 prosentilla oli yksi tai useampi läheinen naapurisuhte. Huonosti toimivia naapurisuhteita oli 42 % stressaantuneista vastaajista. Stressaantuneista yrittäjistä 32 prosentilla ei ollut yhtään huonosti toimivaa naapurisuhdetta. Läheiset suhteet naapureihin (s. 69) lisäsivät tutkittavien kaikinpuolista hyvinvointia. Tutkimuksessa todettiin myös (s. 69), että yksikin huonosti toimiva naapurisuhte heikensi keskimäärin hyvinvointia. (Rissanen 2006, 68–70.)

Agro-poli- hankkeen tutkimuksessa viikoittain tai useammin ystäviään tapasi 46 % vastanneista, ja vastaavasti 43 % ilmoitti tapaavansa ystäviä muutaman kerran kuukaudessa. 50–59-vuotiaat tapasivat ystäviään aktiivisimmin, heistä 65 % tapasi viikoittain ystäviään. (Lehto & Heikkilä 2001, 33,35.)

3.2.6. Arvostus ja yleinen ilmapiiri maatalousyrittäjää kohtaan

Maaseudulla on vallinnut ajattelutapa, jonka mukaan on kunnia-asia suoriutua tilan työasioista oman perheen voimin. Tällainen ajattelumalli voi aiheuttaa riittämättömyyden tunnetta tai uupumista nykyaikaista maataloutta hoidettaessa. Ajattelumalli on kuitenkin muuttunut, maitotiloista yhä useampi ulkoistaa osan töistä ja myös yhä useammalla tilalla molemmat yrittäjät osallistuvat eläinten hoitotöihin. (Kallioniemi 2011, 33)

Maitotilan, niin kuin muunkin tuotannon, toimintaympäristö on kokenut muutoksen kodinomaisesta pihapiiristä läpinäkyvyyttä tavoittelevaan melko julkiseen yksikköön. Läpinäkyvyyttä halutaan tuotantoon kuluttajien ja päättäjien puolesta, mikä luo omanlaisiaan paineita alkutuotannolle. (Kallioniemi 2011, 38.)

Kuormitustekijöitä kysyttiin Kallioniemen tutkimuksessa tiedustelemalla, mitä asioita tilalliset pitivät raskaina, hankalina ja väsyttävinä tämän hetken elämäntilanteessa. Kuormitustekijöistä korkeimmat keskiarvot saivat EU:n maatalouspolitiikan lisäksi viljelijöiden kohtelu yhteiskunnassa ja mediassa. (Kallioniemi 2011, 46.)

Lehto ja Heikkilä (2001, 21) muistuttavat, että maatilalliset ovat aiemmin olleet nykyistä huomattavamassa asemassa valtakunnan politiikassa. Yhteiskunnallisen aseman heikkenemisellä voi olla vaikutusta myös yksilötason elämänhallinnan tunteeseen ja henkisen hyvinvoinnin kokemiseen. On myös tutkittu, että maanviljelijät käyttävät hallintakeinoina vaikeuksissaan erilaisten vaihtoehtojen harkintaa vähemmän kuin muu maaseutuväestö. Tulokset osoittavat myös, että työhön liittyvissä vaikeuksissa maanviljelijät turvautuvat muuta maaseutuväestöä harvemmin itsensä kouluttamiseen. (Lehto & Heikkilä 2001, 21-22.)

3.2.7. Tilakoko ja työmäärä

Tilakoolla näyttäisi olevan yhteys työhyvinvointiin. Rissasen (2006, 61) mukaan yli 100 peltohehtaarin tilojen maatalousyrittäjillä ilmeni stressiä ja psyykkistä oireilevuutta prosentuaalisesti enemmän kuin muilla maatalousyrittäjillä. Tutkimuksen mukaan (s.62) vähiten oireilevuutta ilmeni 51–100 peltohehtaarin tilojen yrittäjillä. Rissanen arvelee eron selittyvän suurempien tilojen isommalla työmäärällä ja siitä johtuvalla kuormittuneisuudella. Isojen maatilayritysten laajennusinvestoinnit ja velkaantuminen voivat lisätä stressiä. Lehdon ja Heikkilän (2001, 22) tutkimuksessa ilmeni samansuuntainen tulos ainakin lypsykarjatilallisten osalta, jotka arvioivat henkisen rasittavuuden lisääntyneen juuri kasvaneen työmäärän vuoksi. (Rissanen 2006, 61- 62.)

3.2.8. Taloudellinen tilanne

Matala tulotaso on yksi mielenterveyden häiriöille altistava tekijä, johon usein liittyy syrjäytyminen työelämän ulkopuolelle. (Aromaa & Koskinen 2010, 16.) Rissanen (2006, 64) toteaa tutkimuksen perusteella samankaltaisia tuloksia, maatalousyrittäjien taloudellinen tilanne oli suoraan verrannollinen kaikkien oireiden määrään. Mitä huonompi taloudellinen tilanne yrittäjällä oli, sitä enemmän esiintyi stressiä ja psyykkisiä oireita. Rissanen toteaa tuloksen vahvistavan aiemman, vuonna 2004 isäntien hyvinvointia kartoittaneen tutkimuksen tulosta.

3.2.9. Vaikeasti ennustettavat ja hallittavat asiat

Maatalousyrittäjän työssä on runsaasti vaikeasti ennustettavia tai hallittavia tekijöitä, jotka voivat heikentää työhyvinvoinnin tunnetta. Tällaisia ovat ajoittain uudistuvat ja vaikeasti ennustettavat säädökset, asetukset ja vaatimukset sekä EU:n tuoma maatalouden viranomaisbyrokratia ja tiukka valvonta. Hallitsemattomiin tekijöihin kuuluvat myös sää sekä lisääntyneet säiden ääri-ilmiöt. Englantilaisia viljelijöitä

koskeneessa tutkimuksessa suurimmat stressiä aiheuttaneet tekijät olivat luonnonolojen vaikea hallittavuus ja selviäminen viranomaisbyrokratiasta. Maatalousalan tulevaisuus sai kuormitustekijöitä kysyttäessä myös Kallioniemen tutkimuksessa korkeimmat keskiarvot (Kallioniemi 2011, 46). (Lehto & Heikkilä 2001, 21.)

4. TUTKIMUSMENETELMÄT JA -AINEISTO

Tutkimusmenetelmänä työssä käytettiin SPSS:ää, joka on tilastotieteellisiin analyysiin soveltuva ohjelma. Ohjelman avulla numeroaineisto saadaan muokattua sovellettavampaan muotoon, ja lisäksi ohjelmalla pystyy toteuttamaan tilastollista tarkastelua, mikä paljastaa aineiston sisältämän informaation. Hankkeen puitteissa oli keväällä 2012 ajettu lukuisat määrät erilaisia ristiintaulukointeja. Olen käyttänyt tutkimustuloksissa osittain näitä valmiita ajoja ja osittain omia tekemiäni taulukointeja ja muita ajoja.

Opinnäytetyö perustuu MELA:n ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun toteuttamaan laajaan kyselytutkimukseen. Tutkimuksessa olivat mukana Seamk:ista maa- ja metsätalouden yksikkö sekä sosiaali- ja terveysala. Tutkimukseen valittiin Etelä-Pohjanmaan alueen maatalousyrittäjät. Kyselyssä painotettiin terveysalaa, ja kysymyksissä korostuivat terveyttä kartoittavat kysymykset. Terveudessa oli huomioitu laajemmin fyysinen terveys, mutta myös henkinen terveys ja jaksaminen. Kysely on liitteenä 1.

Kysely toteutettiin sähköpostikyselynä syksyllä 2011. Kyselyyn vastanneita maatalousyrittäjiä oli yhteensä 701. Näistä päätoimisia maitotilallisia oli 141 yrittäjää. Aineisto ja tulokset maidontuottajien osalta perustuvat näiden 141 maidontuottajan vastauksiin, sillä jätin sivutoimiset maidontuottajat kokonaan pois joukosta.

Vastauksissa esiintyi jonkin verran ristiriitaisuutta, mutta tulokset ovat silti hyvin samankaltaisia edellisten tutkimusten kanssa, joten pitäisin tuloksia verrattain luotettavina.

Maitotilallisten keski-ikä koko maassa oli vuonna 2011 48,7 vuotta. Muihin tuotantosuuntiin verraten keski-ikä on nuorimmasta päästä, mutta voitaneen sanoa, että keski-ikä on kuitenkin korkea. Tässä kyselyssä kysyttiin syntymävuotta kymmenen vuoden haarukalla, joten eteläpohjalaisten maitotilallisten tarkka keski-ikä ei selviä. Noin 37 prosenttia vastaajista sijoittui iältään välille 42–51 vuotta, toiseksi eniten noin 33 prosentilla välille 52–61 vuotta. 32–41-vuotiaita oli vastaajista liki 21 prosenttia. Yhdeksän tuottajista oli alle 31-vuotiaita ja 4 tuottajaa oli iältään yli 62 vuotta.

Yritykset olivat perustettu pääosin 80-luvulla ja 90-luvulla (noin 70 %). 26 prosentilla maitotilayrityksistä aloitusvuosi oli 2000-luvulla. Verotettava ansiotulo sijoittui yrityksistä 22 prosentilla välille 50 000-70 000 euroa. Noin joka viidennellä tilalla ansiotulo oli välillä 30 000-50 000 euroa. 27 prosentilla yrityksistä ansiotulo jäi alle 30 000 euroon. Vajaa 14 % ilmoitti verotettavan ansiotulon olevan 70 000-100 000 ja 100000-200000 tulon ilmoitti olevan vajaa 10 %. 3,8 % sai tuloa 200 000 – 300 000 ja sama prosenttiosuus yli 300 000 euroa.

Maidontuotantoon suuntautuneista yrittäjistä valtaosa, reilu 84 %, kuului työterveyshuollon piiriin.

5. TUTKIMUSTULOKSET

Seuraavissa kappaleissa keskitytään tarkastelemaan tutkimukseen osallistuneiden eteläpohjalaisten maitotilallisten vastauksia. Tähän opinnäytetyöhön on poimittu kyselystä kysymykset, jotka mielestäni liittyvät parhaiten henkiseen jaksamiseen. Jäljempänä olevista tuloksista voidaan huomata, että tähän tutkimukseen osallistuneen joukon vastaukset henkisestä jaksamisesta sekä työuupumuksesta tukevat täysin edellisiä tutkimuksia.

5.1. Maidontuottajien ajatuksia työstään ja tulevaisuudestaan Etelä-Pohjanmaalla

Maidontuottajat kokivat olevansa toiveammatissaan. 84 % (n=141, ei puuttuvia vastauksia) vastanneista oli jokseenkin tai samaa mieltä vastatessaan väitteeseen ”olen toiveammatissani”. Maitotilallisista 96 % oli samaa mieltä väitteen ”Itsenäinen yrittäminen on parasta maatalousammateissa” kanssa. *Maidontuottajista 67 prosenttia koki, ettei heidän ammattiaan osata arvostaa.* Vastaaajista vain 2 % oli täysin samaa mieltä väitteen ”Ammattiani osataan arvostaa” kanssa.

92,2 % vastaajista oli sitä mieltä, että *maatilayrityksen hoitamien on raskasta ja vastuullista työtä yhdelle ihmiselle.* Vastauksissa ilmeni jonkin verran ristiriitaisuutta: mielipideväittämän ”Maataloustyöni on pääasiallisesti yksin tehtävää työtä” kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä oli maitotilallisista 44 %. Kuitenkin vajaa 20 prosenttia vastasi työskentelevänsä pääosin yksin aiemmin kysyttäessä. Vastauksien näennäiseen ristiriitaan voi olla vaikuttanut kysymyksen huonohko muotoilu.

Maitotilallisten työmäärää kysyttäessä tulokset olivat myös osin ristiriitaisia. *Enemmistö eli 71 % (puuttuvia vastauksia 1) oli yhtä mieltä väitteen ”Työpäiväni ovat kohtuuttoman pitkiä” kanssa.* Vajaa 60 % maidontuottajista koki kuitenkin, että työ ja vapaa-aika ovat tasapainossa keskenään ja noin 52 % (puuttuvia vastauksia 2) vastasi, että *heillä oli töitä sopiva määrä.* Niukka enemmistö maidontuottajista, 51 %, sanoi jaksavansa nykyisellä työmäärällä tehdä maataloustyötä

vielä pitkään. *Työn määrän säätelyn mahdollisuuksia pidettiin vähäisinä.* Vastaajista 73 % sanoi työssään olevan vähäiset mahdollisuudet säädellä työnsä määrää.

Maidontuottajista 23 % koki maataloustyössä olevan jonkin haitan tai vaaran, joka heikensi työ- tai toimintakykyä. Pölyt koettiin haitallisimmaksi avoimien vastausten mukaan. Avoimissa vastauksissa ilmeni myös haittatekijöitä, jotka heikentävät henkistä hyvinvointia. *Näitä olivat epävarmuus, riittämättömyyden tunne, maatalouden paineet, stressi, turhautuminen, viranomaiset ja väsymys.*

Maidontuottajat suunnittelivat jäävänsä eläkkeelle muita tuotantosuuntia aikaisemmin. Maidontuotantoon suuntautuneiden yrittäjien suurin vastausprosentti oli ainoana tuotantosuunnista luokassa alle 59-vuotiaana. Osuus oli 41 % (n=136) ja absoluuttinen määrä 56 yrittäjää. Melkein samaan osuuteen ylsi kuitenkin 59–63-vuotiaana, johon oli vastannut 40 % lypsykarjatilallisista. Muiden tuotantosuuntien osalta eläkkeelle suunniteltiin jäävän eniten 59–63-vuotiaana. Tulevaisuuden suunnitelmia kysyttäessä moni maitotilallinen korosti halua päästä eläkkeelle heti, kun se on mahdollista. Eläkkeelle pääsyä odotettiin, jotta olisi aikaa levätä, matkustella ja harrastaa. Esille tuotiin myös velkojen maksu eläkeikään mennessä.

Maidontuottajista 68 % (n=141) ei uskonut jatkavansa maataloustyötä eläkeiän jälkeen ja kanta oli suhteessa ehdottomampi moneen muuhun kysymykseen verrattuna. Mielipideväittämän ”Uskon jatkavani maataloustyötä eläkeiän jälkeenkin” kanssa jokseenkin eri mieltä oli 35,5 % ja erityisen suuri osuus oli täysin eri mieltä olevat, joita oli 32,5 % vastaajista. *Kysyttäessä halua jatkaa maatalousyrittäjänä niin kauan kuin mahdollista, oli lähes kaksi kolmasosaa maidontuottajista samaa mieltä. Maidontuottajista 38 prosenttia olisi valmiita luopumaan maaseutuyrittäjyydestä.*

Muutos, kehitys ja EU:n politiikka aiheuttavat työhön liittyvää epävarmuutta. Maitotilallisista 86,5 % vastasi jatkuvan muutoksen aiheuttavan epävarmuutta työssään. Melko varma tilanjatkaja oli tiedossa vain vajaalle 37 % tilallisista. Tuoreen Ylen A-Studion mukaan lähes 70 % EU-tukea saavista viljelijöistä on sitä mieltä, että maatalouden kannalta pysyminen unionissa on eroamista parempi vaihtoehto. Samassa kyselyssä selvisi, että 40 % vastaajista oli tyytymättömiä Suomen neuvottelutu-

lokseen EU:n maataloustukien osalta. (Ala-Siurua Maija 6.3.2013 s.5 Maaseudun Tulevaisuus.)

5.2. Maitotilallisten hyvinvointi Etelä-Pohjanmaalla

Tulosten mukaan eteläpohjanmaalaiset maidontuotantoon suuntautuneet yrittäjät voivat fyysisesti hyvin. *Terveydentilansa hyväksi tai melko hyväksi tutkimuksessa koki yhdeksän kymmenestä.* Työkunto ei kuitenkaan ole sama kuin terveydentila, ja *työkunnon hyväksi arvioi neljä viidestä vastaajasta.*

Työuupumuksesta kertovia oireita (kokenut itsensä jännittyneeksi, stressaantuneeksi tai kovan paineen alaiseksi *usein tai melko usein*) koki yli puolet eteläpohjalaisista maidontuottajista. Vastaajista kuitenkin lähes kaikki olivat tunteneet edellisiä tuntemuksia vuoden aikana jonkin verran. Henkistä jaksamista arvioidessa niin ikään yli puolet maidontuottajista vastasi sen olevan toisinaan heikkoa.

5.2.1. Fyysinen vointi ja työkunnon arviointi

Maidontuottajat arvioivat terveydentilansa kaiken kaikkiaan hyväksi vaikkakin osuudet vaihtelivat hieman kysymyksestä riippuen. Kysyttäessä millainen terveydentilanne on tällä hetkellä (n= 139), vastasi 91,3 % *maidontuottajista terveydentilansa olevan hyvä tai melko hyvä.* Mieli-pideväitteen ”Olen fyysisesti hyvässä työkunnossa” kanssa samaa mieltä oli 79 % maitotilallisista (n= 139), eli huomattavasti vähemmän kuin hyvään terveydentilaan itsensä luokittaneita yrittäjiä.

Maidontuottajista 21 % oli eri mieltä väitteestä ”olen fyysisesti hyvässä työkunnossa”, vaikka terveydentilansa huonoksi tai melko huonoksi oli arvioinut vain 8,6 %. Maidontuotantoon suuntautuneista yrittäjistä säännöllisesti viikoittain harrasti liikuntaa 54 % (n=141). Harvoin tai ei lainkaan liikuntaa harrastavia maidontuottajia oli yhteensä 46 %. Kuitenkin kyselyn lopussa mieli-pideväittämän ”Harrastan liikuntaa ja kuntoilen säännöllisesti pysyäkseeni hyvässä kunnossa” kanssa eri mieltä oli enemmistö yrittäjistä. *Agro-poli-hankkeen tutkimuksessa liikuntaa ei harrastanut*

lainkaan 19 % vastaajista ja kyseisen tutkimuksen mukaan tällä hetkellä osuus on vain 6 % maidontuottajista. Tutkimusten kysymysten erilaisesta asettelusta johtuen on mahdoton sanoa, onko liikuntaa harrastamattoman joukon määrä todella pienentynyt 13 prosentilla. Suuntaa antavana muutoksena tätä voitaneen pitää.

Maidontuottajista suurin osa, reilu 91 prosenttia, ei tupakoinut. Enemmistö, noin 55 %, maitotilallisista nautti alkoholia kerran kuukaudessa tai harvemmin tai ei lainkaan. 45 % vastaajista nautti alkoholijuomia viikoittain tai useammin.

Noin 35 % maidontuottajista oli jokin sairaus tai haitta, joka heikensi työ- tai toimintakykyä. Tällaisia olivat muun muassa selkäsairaudet ja –kivut, nivelrikot, allergiat ja astma, masennus sekä käsien ja jalkojen kivut ja kulumat. Kysyttäessä ”Onko Teillä ollut viimeksi kuluneen vuoden aikana toistuvasti...” 36 prosenttia maidontuottajista vastasi olleen selkäkipua tai – särkyä. Nivelsärkyä oli esiintynyt 29 % tuottajista. Kohonnut verenpaine oli 15 prosentilla maidontuottajista. Ihottumaa esiintyi 21 prosentilla ja toistuvaa päänsärkyä 25 prosentilla.

5.2.2. Henkinen hyvinvointi

97,9 % maidontuottajista on tuntenut itsensä jännittyneeksi, stressaantuneeksi tai kovan paineen alaiseksi viimeisen kuluneen vuoden aikana. 46 % yrittäjistä oli tuntenut näin harvoin, melko usein 39 prosenttia ja erittäin usein 13 % vastanneista (n= 141). 2 % vastasi, ettei ole tuntenut edellisiä tuntemuksia lainkaan. Vastaajilla, jotka arvioivat kokeneensa edellisiä tuntemuksia melko tai erittäin usein, esiintyi eniten unettomuutta ja masentuneisuutta. Jännittyneeksi, stressaantuneeksi tai kovan paineen alaiseksi melko usein tai erittäin usein on tuntenut itsensä 52 % maidontuottajista viimeisen kuluneen vuoden aikana! Voitaneen sanoa, että melko usein ja erittäin usein kyseisiä oireita tuntevat voidaan luokitella työuupuneiksi. Täten työuupumus on yleistä ja 52 % maidontuottajista kärsii työuupumuksesta.

Tutkimus antaa viitteitä myös siihen, että työuupumuksen oireet lisääntyivät velkapäätöiden kasvaessa. Jännittyneisyyttä, stressiä ja paineen alaisuutta kokeneet

suunnittelivat myös eläkkeelle jääntä aiemmin kuin harvoin tai ei lainkaan tunteuksia kokeneet.

Stressin tai työuupumuksen kannalta kysymystä on vaikea verrata edellisten tutkimusten tuloksiin, koska kysymykseen oli yhdistetty kolme eri tuntemusta. Kallioniemi (2011, 7) toteaa, että 42 % maidontuottajista koki stressiä vähintään jonkin verran ja että lukema oli vuoden 2004 34 prosentista noussut. Voitaneen kuitenkin todeta, että stressin kokeminen ei ole ainakaan vähentynyt ja se on jopa noussut.

Maidontuottajista enemmistö oli samaa mieltä mielipideväittämän ” Henkinen jaksamiseni on välillä heikkoa” kanssa. 50,3 % maidontuottajista (puuttuvia vastauksia 2) vastasi olevansa jokseenkin tai täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Toisaalta kysyttäessä mielipidettä työn ahdistavuudesta, vastaajista 52 prosentin mielestä työ ei juuri ahdistanut heitä (puuttuvia vastauksia 1). Henkinen jaksaminen on suurimmalla osalla tuottajista välillä heikkoa, mutta enemmistö ei koe kuitenkaan työtään ahdistavaksi.

Joka viidennellä maidontuottajalla oli viimeisen vuoden aikana esiintynyt toistuvasti masentuneisuutta. Näistä puolet oli kokenut itsensä erittäin usein jännittyneeksi, stressaantuneeksi tai kovan paineen alaiseksi. 20 % vastasi myös kärsineensä unettomuudesta toistuvasti viimeisen vuoden aikana. Masentuneisuus ja unettomuus mittaavat edellisten tutkimusten mukaan psyykkistä oireilevuutta ja henkistä hyvinvointia ja uupumista.

Mielenterveysongelma viimeiseksi kuluneen vuoden aikana oli todettu 4,3 % vastaajista. Mielenterveysongelmia oli mielipideväittämän mukaan ollut toistuvasti viime kuluneen vuoden aikana 3,5 prosentilla yrittäjistä.

5.2.3. Selviytymiskeinot

Maitotilallisista 90 % (n=141) käytti lomittajaa helpottamaan työssä jaksamistaan. Yrityksen vastuun kantamiseen muiden apua sai 56 %. Perheenjäsenet olivat 88

% mielestä tärkeimmät työkaverit maatilalla. *Maitotilallisista 91 % vastasi läheisten olevan tärkein voimavara työssä jaksamisen kannalta.* Tätä tukee myös Kallionie-
men tutkimus vuodelta 2011, jossa maitotilallisten tärkeimpiä voimavaratekijöitä oli
oma perhe. Ulkopuolisia työllistettiin (pl. lomituspalvelut) maltillisesti, vain noin 30
% ilmoitti työllistäneen ulkopuolisia henkilöitä maataloustöissä viimeisen vuoden
aikana.

Maidontuottajat ovat kiinnostuneita työssäjaksamisen selviytymiskeinoista. Vas-
taajista 88 prosenttia oli kiinnostuneita työssä jaksamiseen liittyvistä selviytymis-
keinoista. Vastaavasti hyviä selviytymiskeinoja, joiden avulla yrittäjä jaksaa olla
innostunut työssään, omasi vain 66,7 % vastaajista.

5.2.4. Tavoitteet, kehittyminen ja tulevaisuus

Maidontuottajat eivät pidä kehittymismahdollisuuksiaan työssään vähäisinä. Vas-
taajista 67 prosenttia oli eri mieltä väitteen ” maaseutuyrittäjällä on vähäiset kehit-
tymismahdollisuudet työssään” kanssa. Kuitenkaan lisäkoulutuksesta ei oltu yhtä
kiinnostuneita kuin edellinen tulos antaa ymmärtää. *Yrittäjistä 57 % oli halukkaita
saamaan lisä- tai täydennyskoulutusta.*

Maatilan kehittämisessä selkeät tavoitteet oli 74 prosentilla maitotilallisista. Tule-
vaisuuden suunnitelmia kysyttäessä 27 maidontuottajaa suunnitteli tilansa kehit-
tämistä tai tuotantorakennuksien korjausta. Monella oli halua kehittää tilaansa,
mutta esteenä olivat muun muassa pellon korkea hinta, rahoitus ja maidon alhai-
nen hinta. Avoimeen kysymykseen tulevaisuuden suunnitelmista vastasi kaikkii-
aan 85 maidontuottajaa. 18 maidontuottajaa 85:stä aikoi tai suunnitteli aikovansa
lopettaa maidontuotannon lähivuosina. Syyt lehmien poislaittoon olivat maidon
alhainen tuottajahinta, korkeat tuotantokustannukset, kohtuuton tuntimäärä, raskas
ja sitova työ sekä investointirahojen puuttuminen. Muutama tila suunnitteli päätuo-
tantosuunnan vaihtoa kasvinviljelyyn. Osa maidontuottajista aikoi jatkaa tuotantoa
nykyisellä volyyymilla ja säilyttää tilan elinkelpoisena seuraavalle sukupolvelle. Ter-
veenä pysyminen eläkeikään saakka oli monen toiveena.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Maitotilojen määrä on vähentynyt 2000-luvulla 53 % ja tilakoko vastaavasti kasvanut sekä peltoalan että keskilehmäluvun osalta. Tämän kaltainen nopea rakennemuutos vaikuttaa väistämättä työnkuvaan maitotiloilla. Etelä-Pohjanmaalla automaattilypsytilojen määrä on kasvanut huikeasti vuoden 2000 kahdesta tilasta vuoden 2011 641 tilaan. Voitaneen sanoa, että työnkuva on muuttunut radikaalisti näillä tiloilla.

Tässä opinnäytetyössä tutkitun kyselyn mukaan yli puolet Etelä-Pohjanmaan maitotilallisista kärsi työuupumukseen viittaavista oireista. Henkinen jaksaminen ja hyvinvointi olivat myös heikohkoja, enemmistö maidontuottajista vastasi henkisen jaksamisen olevan välillä heikkoa. Fyysisen terveyden arvioitiin olevan hyvä ja fyysisen työkuorman melko hyvä. Edelliset tutkimukset kertovat samankaltaisista tuloksista. Vuonna 2010 toteutetussa kyselyssä todettiin, että yli puolet maitotilallisista kärsii työuupumuksesta.

Eteläpohjanmaalaisten maitotilojen kannattavuuskerroin on hieman maan keskiarvoa alhaisempi, joka osaltaan vaikuttaa tilallisten hyvinvointiin. Työtuntiansio jäi 1,6 € maan keskiarvoisesta työtuntiansiosta.

Työssäjaksamisen selviytymiskeinoista oltiin kiinnostuneita ja kyseisiä taitoja omaasi pienempi joukko kuin mitä niistä kiinnostuneiden määrä oli. Ammatillisesta lisäkoulutuksesta kiinnostuneita oli yli puolet vastaajista.

Tutkimusongelmien kannalta kyselytutkimus ei palvellut opinnäytetyötä erityisen hyvin. Kyselytutkimus oli painottunut fyysisen terveyden sekä elämäntapojen kyselyyn, ja huomattavasti pienemmiltä osin henkiseen puoleen, jota tässä työssä tutkittiin. Perustietojen kysymyksistä jäivät puuttumaan tilakoon, eläinmäärän ja peltoalan lisäksi navettarakennustyyppi ja lypsytekniikka. Olisin halunnut syventyä näihin asioihin ja tutkia, olisiko mainituilla tekijöillä ollut yhteyksiä työuupumuksen oireiden kokemiseen. Kyselytutkimuksen luonteesta johtuen tässä työssä esitel-

lään melko kapeasti maitotilallisten hyvinvointia eikä mielestäni tärkeimpiä työpumukseen vaikuttavia tekijöitä pystytä tunnistamaan.

LÄHTEET

- Aromaa, A. & Koskinen, S. (toim.) 2010. Suomalaisten työ, työkyky ja terveys 2000-luvun alkaessa. Loppuraportti työsuojelurahastolle. [PDF-dokumentti]. Helsinki: Yliopistopaino. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 11/2010. [Viitattu 10.12.2012]. Saatavana: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/346e246c-991f-4ca3-a7f7-3813415facf3>
- Ala-Siurua, M. 2013. Maaseudun Tulevaisuus 6.3.2013 s.5
- Euroopan komissio. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle 18.10.2010. Yhteinen maatalouspolitiikka vuoteen 2020: Ruoka, luonnonvarat ja alueiden käyttö – miten hallita tulevat haasteet? [PDF-dokumentti] [Viitattu 19.01.2013]. Saatavana: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0672:FIN:FI:PDF>
- Eurooppatiedotus. Päivitetty 11.3.2010. Ulkoasianministeriö. Maatalous ja kalastus. [Verkkosivu]. [Viitattu 19.01.2013]. Saatavana: <http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?nodeid=37810&contentlan=1&culture=fi-FI>
- Europa. Ei päivitystietoja. Maatalous. Maatalouspolitiikka – muutakin kuin maanviljelyä. [Verkkosivu]. [Viitattu 19.01.2013]. Saatavana: http://europa.eu/pol/agr/index_fi.htm
- E-economic. Kirjanpito-ohjelma netissä. Ei päivitystietoja. Kannattavuus – Mitä tarkoittaa Kannattavuus? [Verkkosivu]. [Viitattu 26.4.2014]. Saatavana: <http://www.e-conomic.fi/kirjanpito-ohjelma/sanakirja/kannattavuus>
- Lehto, E. & Heikkilä, J. 2001. Maatalousyrittäjien työssä jaksaminen. Agro-polihankkeen loppuraportti. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 10. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Lehtonen, S. 2012. Suomalaistilalla on nyt keskimäärin 30 lehmää. Maaseudun Tulevaisuus 28.12.2012 s. 11.
- Kallioniemi, M., Kymäläinen, H., Kaseva, J. & Simola, A. 2012. Miten maitotiloilla jaksetaan? Maataloustieteen Päivät 2012. [PDF-dokumentti]. [Viitattu 10.12.2012]. Saatavana: http://www.smts.fi/Tyon%20organisointi/Kallioniemi_Miten%20maitotiloilla.pdf

Matilda maataloustilastot 2013 a. Päivitetty 27.04.2012. Maatilojen rakenne. [Verkkosivu]. [Viitattu 9.1.2013]. Saatavana: <http://www.maataloustilastot.fi/tilasto/32>

Matilda maataloustilastot 2013 b. Päivitetty 25.05.2012. Alueittainen maidontuotanto. [Verkkosivu]. [Viitattu 9.1.2013]. Saatavana: <http://www.maataloustilastot.fi/tilasto/26>

Matilda maataloustilastot 2013 c. Päivitetty 17.12.2012. Kotieläinten lukumäärä. [Verkkosivu]. [Viitattu 9.1.2013]. Saatavana: <http://www.maataloustilastot.fi/tilasto/36>

MELA 2013a. Päivitetty 20.12.2011. Sijaisapu. [Verkkosivu]. [Viitattu 05.02.2013]. Saatavana: <http://www.mela.fi/Lomitus/Kenelle/Sijaisapu>

MELA 2013b. Päivitetty 20.12.2011. Maksullinen lomitus. [Verkkosivu]. [Viitattu 05.02.2013]. Saatavana: <http://www.mela.fi/Lomitus/Kenelle/Maksullinen-lomitus>

MMM 2013. Maa- ja metsätalousministeriö. Päivitetty 15.5.2012. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka. [Verkkosivu]. [Viitattu 19.01.2013]. Saatavana: http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/maatalous/maatalouspolitiikka/eunyhteinen_maatalouspolitiikka/eu_yhteinen_maatalouspolitiikka.html

MTT taloustohtori 2013a. Kannattavuuskerroin. Päivitetty 20.01.2013. . [Verkkosivu]. [Viitattu 20.01.2013]. Saatavana: <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/eufadnadvanced/2009/kannattavuuskerroin>

MTT taloustohtori 2013b. Päivitetty 18.01.2013. Kannattavuuskerroin tuotantosuunnittain. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.01.2013]. Saatavana: https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Kannattavuuskerroin_tuotantosuunnittain

MTT Kannattavuuskirjanpitoluokset 2013a. MTT Taloustohtori. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.01.2013].

MTT Kannattavuuskirjanpitoluokset 2013b. MTT Taloustohtori. [Verkkosivu]. [Viitattu 04.02.2013].

MTT Kannattavuuskirjanpitoluokset 2013c. MTT Taloustohtori. [Verkkosivu]. [Viitattu 05.03.2013].

Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.) 2011. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2011. MTT Taloustutkimus. Julkaisuja 111. Vammalan Kirjapaino Oy.

- Niemi, J. & Ahlsted, J.(toim.) 2012. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2012. MTT taloustutkimus. Julkaisuja 112. [PDF-dokumentti]. [Viitattu 08.01.2013]. Saatavana: <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/mtt/julkaisut/suomenmaatalousjamaaseutuelinkeinot/jul112.pdf>
- Peltonen-Sainio, P., Rajala, A. & Seppälä, R.T. 2005. Viljojen kehityksen ja kasvun ABC. MTT. Maa. ja elintarviketalous 67. [PDF-dokumentti]. [Viitattu 08.01.2013]. Saatavana: <http://www.mtt.fi/met/pdf/met67.pdf>
- ProAgria 2012. Yli 50 lehmän tilat tuottivat 31 prosenttia tuotosseurannan maidosta. Uutisarkisto 2011. [Verkkosivu]. [Viitattu 03.02.2013]. Saatavana: https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/ProAgria/ajankohtaista/uutisarkisto_2011/Yli%2050%20lehm%C3%A4n%20tilat%20tuottivat%2031%20prosenttia%20tuotosseurannan%20maidosta
- Rissanen, P. (toim.) 2006. Työterveys ja maatalous Suomessa 2004. Maatalousympäristön terveydelliset riskit ja niihin vaikuttaminen. Työterveyslaitos. [PDF-dokumentti]. [Viitattu 16.01.2013]. Saatavana: http://www.ttl.fi/fi/toimialat/maatalous/tiedonlahteita/Documents/Tyoterveys_ja%20maatalous_Suomessa_2004.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Päivitetty 27.03.2012. Työhyvinvointi perustuu yhteistyöhön. [Verkkosivu]. [Viitattu 19.01.2013]. Saatavana: <http://www.stm.fi/tyosuojelu/tyohyvinvointi>
- Terveys 2000. Aromaa, A. 2000. Päivitetty 5.1.2009. Kansallinen tutkimus suomalaisten terveydestä ja toimintakyvystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 9.1.2013]. Saatavana: <http://www.terveys2000.fi/taustaa.html>
- Toimihenkilöliitto Erto 2013. Vuosiloman ansaitseminen. [Verkkosivu]. [Viitattu 5.3.2013]. Saatavana: <http://www.erto.fi/tyosuhteopas/vuosiloma/vuosiloman-ansaitseminen>
- Toppinen-Tanner, S. 2011. Process of burnout: structure, antecedents, and consequences. Väitöskirjan tiivistelmä. [Verkkosivu]. [Viitattu 07.03.2013]. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/26491>
- Työ ja terveys Suomessa 2009. TTL Työterveyslaitos. [PDF-dokumentti]. [Viitattu 07.03.2013]. Saatavana: http://www.ttl.fi/fi/verkkokirjat/tyo_ja_terveys_suomessa/Documents/Tyo_ja_terveys_2009.pdf
- Työterveyslaitos 2013a. Päivitetty 26.10.2012. Työhyvinvointi. [Verkkosivu]. [Viitattu 19.01.2013]. Saatavana: <http://www.ttl.fi/fi/tyohyvinvointi/Sivut/default.aspx>

Työterveyslaitos 2013b. Päivitetty 04.09.2012. Henkinen kuormittuminen. [Verkkosivu]. [Viitattu 19.01.2013]. Saatavana:
http://www.ttl.fi/fi/terveys_ja_tyokyky/henkinen_kuormittuminen/sivut/default.aspx

Työterveyslaitos 2013c. Työuupumus. [Verkkosivu]. [Viitattu 19.01.2013]. Saatavana:
http://www.ttl.fi/fi/terveys_ja_tyokyky/henkinen_kuormittuminen/tyouupumus/sivut/default.aspx

Työterveyslaitos 2013d. Henkiset kuormitustekijät. [Verkkosivu]. [Viitattu 07.03.2013]. Saatavana:
http://www.ttl.fi/fi/toimialat/maatalous/tyoolot_ja_terveys/henkiset_kuormitustekijat/Sivut/default.aspx

LIITTEET

Liite 1

Arvoisa vastaanottaja

Ikäluokkien pienentyessä suomalainen yhteiskunta keskustelee työurien pidentämisestä eri aloilla. Aiheeseen liittyen Seinäjoen ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan sekä Maa- ja metsätalouden yksiköt toteuttavat kyselytutkimuksen maaseutuyrittäjille terveydestä, hyvinvoinnista, tapaturmien ehkäisystä, työolojen parantamisesta, työssä viihtymisestä sekä työurista.

Kysely toteutetaan satunnaisesti valituille maaseutuyrittäjille Maaseutuviraston luvalla MMM:n Tietopalvelukeskuksesta. Kyselyn voitte palauttaa nimettömänä. Antamianne tietoja käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Kyselyn tuloksista järjestetään maaseutuväestölle aiheeseen liittyvä seminaari vuoden 2012 aikana.

Pyydämme ystävällisesti Teitä vastaamaan kyselyyn 10 päivän kuluessa ja palauttamaan vastauksenne oheisessa vastauskuoressa, joka ei tarvitse postimerkkiä. Osallistuessanne tutkimukseen tuette työtä maaseudun väestön terveyden ja hyvinvoinnin kehittämiseksi.

Lisätietoja tutkimuksesta antavat Seinäjoen ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan sekä Maa- ja metsätalouden yksiköistä Eija Kyrönlähti (puh: 040-8302202), Liisa Lähdesmäki (puh: 040-50496869) ja Risto Lauhanen (0408304150).

Halutessanne voitte osallistua arvontaan, jossa arvotaan kolme metsä-energia-alan julkaisua. Arpalipukkeen voin palauttaa kyselyn vastauskuoressa tai erikseen kirjeellä osoitteeseen Seinäjoen ammattikorkeakoulu Maa- ja metsätalouden yksikkö / Liisa Lähdesmäki, Ilmajoentie 585 60800 Ilmajoki.

leikkaa Vapaaehtoinen arpalipuke

Nimi:

Osoite:

Nimenselvennys:

Puhelin:

13. Minkä ikäisenä suunnittelette jääväne eläkkeelle maataloustyöstä? _____ -vuotiaana.

14. Onko Teillä viimeksi kuluneen vuoden aikana ollut seuraavia lääkärin toteamia tai hoitamia sairauksia?

1. verenpainetauti
2. kohonnut veren kolesteroli
3. diabetes (sokeritauti)
4. sydänveritulppa, sydäninfarkti
5. sepelvaltimotauti, angina pectoris
6. sydämen vajaatoiminta
7. syöpä
8. nivelreuma
9. selän kulumavika, muu selkäsairaus
10. tuki- ja liikuntaelinsairaus
11. pitkäaikainen keuhkoputkentulehdus, keuhkolaajentuma
12. mielenterveysongelma
13. astma
14. heinänuha, muu allerginen nuha
15. vatsasairaus (mahakatarri, gastriitti, mahahaava)
16. muu, mikä _____

15. Onko Teillä viimeksi kuluneen vuoden aikana ollut toistuvasti seuraavia oireita tai vaivoja?

1. kohonnut verenpaine
2. rintakipua rasituksessa
3. nivelsärkyä
4. selkäkipua, selkäsärkyä
5. hammassärkyä
6. turvotusta jaloissa
7. suonikohjuja
8. ihottumaa
9. päänsärkyä
10. unettomuutta
11. masentuneisuutta
12. mielenterveysongelmia
13. ruoansulatusvaivoja
14. muuta, mitä _____

17. Onko Teille viimeksi kuluneen vuoden aikana sattunut tapaturmia, joihin olette tarvinnut lääkärin hoitoa?

1. liikennetapaturma
2. työtapaturma maataloustyössä
3. työtapaturma muussa kuin maataloustyössä
4. kotitapaturma
5. liikuntatapaturma
6. vapaa-ajan tapaturma
7. muu tapaturma, mikä _____

18. Onko Teillä jokin sairaus tai haitta, joka heikentää työ- tai toimintakykyänne?

1. ei
2. kyllä, mikä _____

19. Onko aataloustyössänne jokin haitta tai vaara, joka heikentää työ- ja toimintakykyänne?

1. ei
2. kyllä, mikä _____

20. Miten maataloustyössänne oleva haitta tai vaara heikentää työ- ja toimintakykyänne?

21. Millainen on terveytenne nykyisin?

1. hyvä
2. melko hyvä
3. melko huono
4. huono

22. Oletteko tuntenut itsenne jännittyneeksi, stressaantuneeksi tai kovan paineen alaiseksi viimeksi kuluneen vuoden aikana?

1. en lainkaan
2. harvoin
3. melko usein
4. erittäin usein

23. Millaista työnne on?

1. työni on pääasiassa istumatyötä
2. kävelen työssäni melko paljon, mutta en joudu nostelemaan/kantamaan raskaita esineitä
3. kävelen työssäni paljon ja joudun nostelemaan/kantamaan paljon
4. työni on raskasta ruumiillista työtä ja joudun nostamaan/ kantamaan raskaita esineitä, kaivamaan, lapioimaan tai hakkaamaan jne.

24. Kuulutteko työterveyshuollon piiriin? 1. kyllä 2. en

25. Onko teiltä viimeksi kuluneen vuoden aikana seurattu verenpainetta?

1. ei 2. kyllä, kuinka usein? _____ krt / vuosi

26. Onko teillä viimeksi kuluneen vuoden aikana seurattu verensokeria?

1. ei 2. kyllä, kuinka usein _____ krt / vuosi

27. Onko teillä viimeksi kuluneen vuoden aikana seurattu veren kolesterolia?

1. ei 2. kyllä, niin kuinka usein _____ krt / vuosi

28. Kuinka pitkä olette? _____ cm

29. Kuinka paljon painatte? _____ kg

30. Kuinka pitkän matkan pystytte yhtäjaksoisesti kävelemään levähtämättä? _____ km

31. Kuinka pitkän matkan pystytte yhtäjaksoisesti juoksemaan levähtämättä? _____ km

32. Kuinka usein harrastatte vapaa-ajan liikuntaa vähintään puoli tuntia niin, että lievästi hengästyttte ja/tai hikoilette?

1. 5-7 kertaa viikossa
2. 3-4 kertaa viikossa
3. 1-2 kertaa viikossa
4. 1-3 kertaa kuukaudessa
5. muutaman kerran vuodessa tai harvemmin
6. en harrasta liikuntaa

33. Tupakoitko päivittäin?

1. en 2. kyllä, _____ vuotta 3. olen lopettanut _____ vuotta sitten

34. Kuinka usein juot olutta, viiniä tai muita alkoholijuomia?

1. ei koskaan
2. noin kerran kuussa tai harvemmin
3. 2 – 4 kertaa kuussa useammin
4. 2 – 3 kertaa viikossa
5. 4 kertaa viikossa tai useammin

35. Oletteko viimeksi kuluneen vuoden aikana muuttanut elintapojanne?

1. vähentänyt rasvan määrää
2. muuttanut rasvan laatua
3. lisännyt kasvien käyttöä
4. vähentänyt sokerin käyttöä
5. vähentänyt suolan käyttöä
6. laihduttanut
7. isännyt liikuntaa
8. vähentänyt alkoholin käyttöä
9. lopettanut tupakoinnin
10. muuta, mitä _____

36. Vastaa seuraaviin väittämiin ympyröimällä mielipidettäsi parhaiten kuvaava numero väittämän kohdalla.

1. Täysin eri mieltä 2. Jokseenkin eri mieltä
3. Jokseenkin samaa mieltä 4. Täysin samaa mieltä

1. Itsenäinen yrittäminen on parasta maatalousammateissa.	1	2	3	4
2. Olen toiveammatissani.	1	2	3	4
3. Olen halukas saamaan lisäkoulutusta ja täydennyskoulutusta.	1	2	3	4
4. Maatalouden vuositulo riittää kohtuulliseen toimeentulooni.	1	2	3	4
5. Minulla on hyviä selviytymiskeinoja, jotta jaksan olla innostunut työssäni.	1	2	3	4
6. Työssäni olen kiinnittänyt paljon huomiota työturvallisuuden parantamiseen.	1	2	3	4
7. Minulla on sattunut työtapaturmia huonojen työolosuhteiden vuoksi.	1	2	3	4
8. Minulla on vähintään yksi työperäinen sairaus.	1	2	3	4
9. Jaksan nykyisellä työmäärällä tehdä maataloustyötäni vielä pitkään.	1	2	3	4
10. Maatilayrityksen hoitaminen on liian raskasta ja vastuullista yhdelle ihmiselle.	1	2	3	4
11. Minulle on sattunut paljon vahinkoja maataloustyössä.	1	2	3	4
12. Vaihdan mielelläni ajatuksia saman alan ammattilaisten kanssa.	1	2	3	4
13. Henkinen jaksamiseni on välillä heikkoa.	1	2	3	4
14. Olen fyysisesti hyvässä työkunnossa.	1	2	3	4
15. Uskon jatkavani maataloustyötä eläkeiän jälkeenkin.	1	2	3	4
16. Maataloustyö on pääasiallisesti yksin tehtävää työtä.	1	2	3	4
17. Käytän ulkopuolista asiantuntijapalvelua.	1	2	3	4
18. Olen innokas kehittämään omia toimintatapojani työssäni.	1	2	3	4
19. Vain harvoin saan ystäviltä tukea ongelmiini.	1	2	3	4
20. Papin läsnäolo olisi hyvä apu maaseutuyrittäjien jaksamisen arjessa.	1	2	3	4
21. Teen EU:n vaatimat sekä muut kirjalliset työt kaikki itse.	1	2	3	4
22. Olen lopettamassa maatalousalan mahdollisimman pian.	1	2	3	4
23. Teen säännöllisesti urakointitöitä oman tilani töiden lisäksi.	1	2	3	4
24. Työni ei ahdistakaan minua juurikaan	1	2	3	4

25. Taloudelliset huolet vaivaavat minua jatkuvasti.	1	2	3	4
26. Saan yrityksen vastuun kantamiseen muiden apua.	1	2	3	4
27. Ammattiapu EU-papereiden täyttämässä on minulle tärkeää.	1	2	3	4
28. Tilallemme on jatkaja tiedossa melko varmasti.	1	2	3	4
29. Perheen jäsenet ovat tärkeimmät työkaverit maatilalla.	1	2	3	4
30. Pääosa toimeentulostani tulee maatilayrityksestä.	1	2	3	4
31. Minulla on selkeät tavoitteet työssäni.	1	2	3	4
32. Minulla on sopiva määrä työtä suoriutuakseni työstäni hyvin.	1	2	3	4
33. Minulla on työssäni vähäiset mahdollisuudet säädellä työni määrää.	1	2	3	4
34. Ammatissani on vähäiset kehittymismahdollisuudet.	1	2	3	4
35. Saan tehdä työtäni rauhassa.	1	2	3	4
36. Elintapani ovat terveelliset.	1	2	3	4
37. Ammattiani osataan arvostaa.	1	2	3	4
38. Jatkuva muutos aiheuttaa epävarmuutta työssäni.	1	2	3	4
39. Työpäiväni ovat kohtuuttoman pitkiä.	1	2	3	4
40. Läheiset ovat tärkeä voimavarani työssä jaksamisessani.	1	2	3	4
41. Kaipaan ammatissani yhteistyötä muiden kanssa.	1	2	3	4
42. Haluan jatkaa maaseutuyrittäjänä niin kauan kuin mahdollista.	1	2	3	4
43. Käytän lomittajaa helpottamaan työssä jaksamistani.	1	2	3	4
44. Saan nukkua hyvin.	1	2	3	4
45. Olisin valmis luopumaan maaseutuyrittäjyydestä.	1	2	3	4
46. Käytän työterveyspalvelua.	1	2	3	4
47. Työtä tehdessäni huomioin ergonomian, kuten hyvät työasennot, nostot	1	2	3	4
48. Harrastan liikuntaa säännöllisesti pysyäkseeni hyvässä kunnossa.	1	2	3	4
49. Tilan ulkopuolinen työ on välttämätöntä toimeentulon turvaamiseksi.	1	2	3	4
50. Työ ja vapaa-aikani ovat tasapainossa keskenään.	1	2	3	4

36. Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia Teillä on?

37. Mitä muuta haluaisitte tuoda esille?

Lomakkeen täyttöpäivämäärä: _____ / _____ 2011
VASTAUKSISTANNE

KIITOS

